

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут соціології та медіакомунікацій

Кафедра медіакомунікацій

До захисту допущено

кафедрою медіакомунікацій, протокол № _____ від _____

В. о. завідувача кафедри _____
(підпис)

Лілія ЗМІЙ
(ім'я, прізвище)

« ____ » _____ 2025 р.

Кваліфікаційна робота
(інноваційний магістерський проєкт)
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти

**ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФОТОГРАФІЇ:
ВІД ДОКУМЕНТУВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ ДО ЦИФРОВОГО АКТИВІЗМУ**

Спеціальність 061 Журналістика
(код та найменування спеціальності)

Освітня програма Аудіовізуальні медіа та цифрова журналістика
(назва освітньої програми)

Виконавець

(підпис)

Софія ЖАДАН
(ім'я, прізвище)

Науковий керівник

(підпис)

Кристина ПАШКІНА
(ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ	
СОЦІАЛЬНОЇ ФОТОГРАФІЇ.....	8
1.1 Основні поняття дослідження.....	8
1.2 Теорії, підходи та методи вивчення соціальної фотографії.....	12
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2 СОЦІАЛЬНА ФОТОГРАФІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ	
НА СУСПІЛЬСТВО.....	17
2.1 Історія соціальної фотографії.....	17
2.2 Особливості соціальної фотографії: види та характеристики.....	21
2.3 Вплив соціальної фотографії на суспільство.....	24
Висновки до розділу 2.....	26
РОЗДІЛ 3 КОНТЕНТ-АНАЛІЗ КЛАСИЧНИХ КЕЙСІВ СОЦІАЛЬНОЇ	
ФОТОГРАФІЇ ХХ СТОЛІТТЯ.....	27
3.1 Аналіз соціального впливу та ролі фотографії в доцифрову	
епоху.....	26
3.2 Ідеї та методи розширення аналітичних рамок інтерпретації	
досліджуваних фотокейсів.....	34
Висновки до розділу 3.....	36
РОЗДІЛ 4 ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФОТОГРАФІЇ В ЕПОХУ	
ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР... 37	
4.1 Соціально-антропологічні аспекти розуміння соціальної	
фотографії: концепції та визначення.....	37
4.2 Цифровізація та зміни у соціальній фотографії.....	41
Висновки до розділу 4.....	44
РОЗДІЛ 5 СОЦІАЛЬНА ФОТОГРАФІЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВОГО	
АКТИВІЗМУ: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ.....	45
5.1 Візуальна комунікація в епоху цифрового активізму.....	45

5.2 Соціальна фотографія у контексті глобальних викликів.....	47
5.3 Етичні питання та соціальна відповідальність у цифровій фотографії	51
Висновки до розділу 5.....	54
РОЗДІЛ 6 ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФОТОГРАФІЇ У ЦИФРОВИХ МЕДІА.....	55
6.1 Сучасна українська фотографія у соціальних мережах: хроніка війни між політикою та етикою.....	55
6.2 Оцінка впливу української соціальної фотографії на соціальні явища та громадську думку.....	58
6.3 Посилення ролі соціальної фотографії у суспільних змінах.....	63
6.4 Порівняльний аналіз: оцінка американської та української соціальної фотографії у контексті їхнього впливу на аудиторію.....	65
Висновки до розділу 6.....	68
РОЗДІЛ 7 АВТОРСЬКИЙ ПРОЄКТ ПРАКТИЧНОГО ГАЙДУ “СОЦІАЛЬНА ФОТОГРАФІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ”	70
7.1 Основні ідеї гайду: ідея та цінності	70
7.2 Етика української соціальної фотографії.....	72
7.3 Права та довіра: як не нашкодити об’єкту фотографії	76
7.4 Практичні кейси української соціальної фотографії та рекомендації до зйомки	80
Висновки до розділу 7	86
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний розвиток цифрових технологій значно змінює роль фотографії у суспільстві. Якщо раніше фотографія була лише способом фіксації моментів особистого життя, то сьогодні вона стала потужним інструментом соціальної комунікації, який активно використовується для вираження ідеї, передачі емоцій та впливу на суспільну думку. Соціальна фотографія, зокрема, є важливим жанром, який не тільки документує події, а й акцентує увагу на суспільних проблемах, сприяючи зміні уявлень і поведінки людей. З поширенням соціальних мереж, де фотографії стають основним способом комунікації, цей процес набув ще більшого значення.

В епоху цифрових технологій фотографія отримала нові можливості. Легкість створення, редагування та поширення зображень змінює не тільки спосіб взаємодії з аудиторією, а й саму природу соціальної фотографії. З одного боку, це відкриває нові горизонти для творчості та активізує соціальний вплив, з іншого – виникають нові виклики, пов'язані з достовірністю інформації, етикою та маніпуляцією образами. Тому важливим є дослідження сучасних трансформацій соціальної фотографії в умовах цифровізації, що дозволить оцінити нові можливості та виклики цього жанру в контексті сьогодення.

З одного боку, розвиток фотографії став дуже позитивним фактором, адже тепер ми можемо більше впливати на соціум. З іншого боку, фотографія стала настільки звичною для суспільства, що у деяких випадках вже втрачає свою цінність та індивідуальність. Також, виникають нові виклики, пов'язані з достовірністю інформації, етикою та маніпуляцією образами.

Ступінь вивченості теми показує, що у контексті нашого дослідження соціальна фотографія формується на таких сферах як соціологія, психологія, фотографічні теорії. Вона вивчається через соціальне документування (Л. Гайн, Д. Ланж, С. Сальгадо), критичне осмислення функції фотографії в соціумі (С. Зонтаг [14], Д. Тегг [30], В. Беньямін [2], П. Бурдье [6] та ін.) та вплив соціальних процесів. Велику роль мають соціальні інтеграції та дослідження

фотографії як засобу комунікації (П. Бурдьє [6], Локтіонова [19] та ін.) та її роль у психологічних і соціологічних дослідженнях (Г. Беккер [38], І. Чудовська-Кандиби [35], В. С. Бондар і Я. М. Одинак [3] та ін.), а також роботах, присвячених психологічним аспектам соціального зображення (С. Борденюк і В. Бишовець [5] й ін.). Значну роль відіграють сучасні дослідження візуальної культури в епоху цифровізації (О. Антіпова [1], Н. В. Скляренко [29], М. Хаустова [33], О. Місяк [22] та ін.).

Тому важливим є дослідження сучасних трансформацій соціальної фотографії в умовах цифровізації, що дозволить оцінити нові можливості та виклики цього жанру в контексті сьогодення. Однак попри те, що окремі аспекти соціальної фотографії вже розглядалися у документальній та художній ролі, багато питань на цю тему залишаються відкритими.

Мета та завдання дослідження. *Метою* дослідження є визначення специфіки трансформацій соціальної фотографії від документування реальності до цифрового активізму.

Завданнями дослідження є:

- обґрунтувати теоретичні підходи до аналізу соціальної фотографії;
- дослідити соціальну фотографію як інструмент впливу на суспільство;
- проаналізувати класичні кейси соціальної фотографії ХХ століття;
- розглянути соціально-антропологічні аспекти трансформації соціальної фотографії в епоху цифрових технологій; окреслити глобальні виклики перед соціальною фотографією в епоху цифрового активізму;
- провести емпіричний аналіз української соціальної фотографії у цифрових медіа;
- розробити авторський проєкт практичного гайду “Соціальна фотографія та збереження гідності людини”.

Об’єкт дослідження – соціальна фотографія як інструмент впливу на суспільство в епоху цифрових технологій.

Предмет дослідження – трансформації соціальної фотографії від документування реальності до цифрового активізму, етичні аспекти впливу сучасної соціальної фотографії на суспільство.

Методи дослідження. Для вивчення соціальної фотографії в умовах цифрових технологій у даній роботі використані такі загальнонаукові методи: аналіз і синтез (для дослідження концепцій соціальної фотографії), порівняння (для виявлення подібностей і відмінностей у використанні фотографії на різних медіаплатформах), класифікація (для визначення різних типів соціальної фотографії та її функцій у цифрову епоху).

У проєкті застосована низка спеціально-наукових методів:

- візуального контент-аналізу (для дослідження соціальних фотографій в контексті їхнього впливу на громадську думку);
- історико-генетичного аналізу (для дослідження трансформацій соціальної фотографії);
- кейс-стаді (для аналізу конкретних прикладів соціальної фотографії в традиційних і цифрових медіа).

Теоретична основа наукової роботи ґрунтується на концепціях провідних дослідників, які вивчали феномен фотографії як соціокультурного явища, зокрема на концепцію фотографії Сьюзен Зонтаг, теорію фотографії як засобу та індексу соціальної інтеграції П'єра Бурдьє і соціологічну концепцію фотографії Говарда Беккера.

Емпіричну основу проєкту становить аналіз низки ключових кейсів соціальної фотографії. До аналізу включено актуальні візуальні кейси українських фотографів, зокрема світлини з Бучі [8], робота Зохи Бенсемра («Мама Іра») [21], кадри Мстислава Чернова під час пандемії COVID-19 [9], а також приклади з Instagram-акаунтів *Suspilne Kharkiv* [51], *h_saltovka* [52], *libkos* [50] .

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному осмисленні трансформацій соціальної фотографії в умовах цифрових технологій, поглибленому аналізі її етичного та візуального впливу, виявленні культурних і комунікативних особливостей жанру, а також у розробці порівняльного аналізу

української та американської соціальної фотографії з урахуванням їхнього суспільного ефекту.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості застосування дослідження в подальшій діяльності журналістів, фотографів, візуальних аналітиків, а також у розробці комунікаційних стратегій для соціальних кампаній, музейних експозицій, освітніх курсів та мультимедійних проєктів, присвячених актуальним суспільним проблемам.

Структура дослідження. Робота складається із вступу, семи розділів (у тому числі 20-ти підрозділів), висновків і списку використаних джерел (53 найменування, з них 10 – іноземними мовами). Робота містить 4 таблиці і 19 рисунків. Загальний обсяг дослідження – 94 сторінки (з них основна частина – 89 сторінок).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФОТОГРАФІЇ

1.1. Основні поняття дослідження

Фотографія, що стала першою технічною складовою нових медіа, розкрила комунікативні можливості візуальності та сприйняття. У цифрову епоху сприйняття людина відчужена у відношенні до здатності розшифрувати фотографічне зображення, а нові навички вимагають нових візуальних компетенцій. Здебільшого фотографія віддзеркалює основні передумови спостереження, яку кожний може відчувати по-різному. Як зазначають українські науковці С. Борденюк та В. Бишовець, самоідентифікація дозволяє подивитися на себе з іншого ракурсу, що стало можливим завдяки новітнім технологіям і спеціальним програмам [4, с. 79]. Ці технології та програми, на думку дослідників, допомагають вносити корективи у власне «я» і виправляти те, що не влаштовує.

Сучасна фотографія, на нашу думку, в багатьох аспектах є фундаментальним засобом візуального мовлення, який має найбільший вплив на людей. Фотографія може використовуватися як для візуалізації інформації, так і просто для розповіді про якусь подію без прив'язки до вербальних засобів. Їжа, яка зникає в мить між сніданком і вечерею, – саме такий вплив мала фотографія. Філософія фотографії дає змогу розглядати її як соціальний феномен: мінлива картина дня, важкої події або родинної радості.

Існує багато спроб надати визначення поняттю соціальної фотографії. Узагальнюючи серію досліджень, присвячених цьому питанню [4; 6; 39 та ін.], спробуємо надати таку дефініцію: соціальна фотографія – це жанр фотографії, спрямований на висвітлення соціальних проблем та глибоке розкриття їхньої суті. Такі знімки, як зазначають дослідники, мають значний вплив, адже часто викликають у людей емоції, як-от жаль, співчуття чи обурення, що нерідко спонукає до негайних дій для вирішення проблеми. Просте відображення

реальності – чи то позитивної, чи негативної, з цензурою чи без – не робить знімок соціальним. Головна місія цього жанру, на нашу думку, полягає у виконанні важливої функції: спонукати до позитивних змін у суспільстві або в житті окремої людини. Соціальна фотографія має формувати у свідомості глядача ідеї, які надихають на вирішення актуальних суспільних проблем.

У соціальній філософії та психології фотографія стає інструментом осмислення суспільства та викликає інтерес у різних науках: мистецтвознавстві, філософії, психології, соціології, антропології та теорії комунікацій. Фотографія сприяла появі нових візуальних практик і соціальних відносин, які неможливі без урахування психологічних аспектів, вплив яких на людину й суспільство ще не повністю вивчений. Фотографія відображає частину життя, хоч і є суб'єктивною. Багато дослідників вважають, що фотограф є дослідником. Так, український дослідник О. Лапін (1997) називав фотографію «безцінним даром», адже вона відображає не вигадане автором, а те, що дійсно відбувалося [4, с. 80]. Завдяки стрімкому розвитку фотографічного обладнання воно стало доступним і простим у використанні, що спрощує соціальні відносини та сприяє глибшому залученню людей у творчість, яка стає частиною ідентифікації особистості та її середовища.

Фотографія давно вважається доказом життя. Так, видатна американська письменниця, критикиня та дослідниця фотографії С. Зонтаг (1998) стверджувала, що фото є «найточнішим відображенням фактів візуальної реальності» [14]. Соціальна фотографія найкраще демонструє це. Деякі дослідники називають її «фотографією моменту», адже вона має тенденцію знаходити прекрасне та зупинятися на миті. Також вона, як зазначають українські дослідники психологічних аспектів соціальної фотографії С. Борденюк та В. Бишовець, може бути «детальною фотографією», що показує людину як деталь моменту [4, с. 80]. Завдяки незвичайному сприйняттю художника та технічним засобам фотографія створює підсвідомий зв'язок між автором і зображенням. Успіх у будь-якому жанрі фотографії потребує не лише технічних навичок, а й творчого бачення та імпровізації, які формують унікальний стиль, що привертає увагу аудиторії. Соціальна фотографія дає змогу автору не тільки фіксувати навколишнє

середовище, а й висловлювати емоції, думки та почуття. Її психологічні аспекти важливі, оскільки під час створення знімка автор сам переживає процес самоідентифікації, розкриваючи себе через творчість.

Отже, на основі проаналізованих теоретичних розвідок у галузі соціальної фотографії, надамо власне визначення: соціальна фотографія – це жанр, який має на меті привернути увагу до важливих суспільних питань, пробудити свідомість та вплинути на громадську думку. Вона спрямована на висвітлення актуальних тем, таких як бідність, бездомність, права людини, екологічні кризи, соціальна нерівність, війни чи інші проблеми, які потребують розв’язання.

Основною метою соціальної фотографії є спонукання глядачів до роздумів та дій. Погоджуємося з думкою української вченої І. В. Кошової, яка у праці “Фотографія як метод дослідження у психології і соціології” стверджує, що завдяки сильному емоційному зв’язку між зображенням і глядачем вона здатна не лише викликати співчуття, а й надихати на конкретні кроки для зміни ситуації [18, с. 9]. Такий жанр, на думку дослідниці, часто використовується журналістами, активістами, громадськими організаціями та благодійними фондами як ефективний інструмент для впливу на суспільство та уряд. Соціальна фотографія допомагає поєднати мистецтво з активізмом, пропонуючи новий погляд на проблеми світу та сприяючи суспільному діалогу.

Зазначимо, що зображення у цьому жанрі можуть бути як прямолінійними, демонструючи, наприклад, жахи війни, так і складними, з прихованим посланням. Така багатогранність робить соціальну фотографію потужним способом досягнення змін і зацікавлення аудиторії. Для вивчення соціальної фотографії як інструменту суспільних змін важливо визначити основні поняття, які є базовими у цьому дослідженні. Це дасть змогу сформувати цілісне уявлення про природу, мету та роль цього жанру фотографії.

У зв’язку з цим, спробуємо сформувати визначення ключових понять, які використовуються в аналізі даного дослідження:

Соціальна фотографія – це вид фотографічного мистецтва, який має на меті висвітлення соціальних проблем та викликів, із метою привернення уваги

громадськості та спонукання до дій. Основною характеристикою цього жанру є його соціальний підтекст, зосередженість на проблемах суспільства, таких як бідність, нерівність, насильство, права людини, екологічні кризи та інші питання, що стосуються добробуту людей.

Суспільні зміни – це трансформації в соціальній структурі, цінностях, нормах, поведінці та організації суспільства, які впливають на його розвиток. Соціальна фотографія слугує каталізатором таких змін, сприяючи формуванню суспільної думки, підвищенню рівня обізнаності та залученню людей до вирішення проблем.

Інструмент впливу – це засіб, який дозволяє досягти певної мети, впливаючи на свідомість, емоції та дії аудиторії. У контексті соціальної фотографії це мистецтво візуалізації соціальних проблем через зображення, що викликають емпатію, обурення чи мотивацію до змін.

Візуальна комунікація – це процес передачі інформації та ідей через зображення. У соціальній фотографії вона виконує ключову роль, оскільки завдяки сильному емоційному впливу фотографії здатні передавати складні соціальні меседжі без слів, об'єднуючи мистецтво з активізмом.

Емпатія – це здатність розуміти і співпереживати емоціям інших людей. Соціальна фотографія спрямована на пробудження емпатії, адже саме через емоційний зв'язок між глядачем і зображенням досягається її мета – залучення до вирішення соціальних проблем.

Активізм – це діяльність, спрямована на досягнення соціальних, політичних або економічних змін. Соціальна фотографія є інструментом активізму, оскільки вона дозволяє висвітлювати важливі питання, привертати увагу до несправедливості та надихати людей на активні дії.

Таким чином, ми визначили основні поняття дослідження і показали, що соціальна фотографія є потужним інструментом візуальної комунікації, здатним привертати увагу до актуальних суспільних проблем, пробуджувати емпатію та надихати на активні дії. Вона поєднує мистецтво та активізм, сприяючи формуванню суспільної думки та підтримці суспільних змін. Завдяки емоційному

впливу та візуальній силі, соціальна фотографія виконує роль каталізатора, що спонукає до переосмислення існуючих соціальних викликів і пошуку шляхів їх вирішення.

1.2 Теорії, підходи та методи вивчення соціальної фотографії

Соціальна фотографія є багатогранним явищем, що вивчається через різні теорії, підходи та методи, які дозволяють глибше зрозуміти її природу, вплив та соціальне значення.

Теорія документації розглядає соціальну фотографію як інструмент збереження історичної пам'яті. Вона акцентує увагу на здатності фотографії слугувати документальним свідченням, яке передає умови життя, соціальні проблеми або ключові події. У цьому контексті фотографія стає не лише естетичним об'єктом, але й важливим історичним записом, що зберігає правду через образ. Як зазначає Р. Брекнер, відповідність зображень можна концептуалізувати різними способами. Зображення може слугувати способом відображення соціальної реальності, виступати джерелом інформації, бути складовою частиною соціальної реальності, яка б не існувала без цього зображення, або ж розглядатися як окрема реальність, сформована власними внутрішніми зв'язками. Характер реальності, створеної чи відображуваної зображенням, визначається лише в процесі аналізу та не може бути визначений до проведення дослідження [39, с. 18]. У соціології прийнято вважати, що фотографічні зображення як джерело інформації завжди надають точну та достовірну інформацію. Таким чином, дослідження особливостей інтерпретації фотографічних образів сприяє вдосконаленню процесу збору інформації.

Спробуємо виділити три основні ідеї документації:

1. Документальність як основна функція фотографії: соціальна фотографія дозволяє «заморозити» момент реальності, створюючи образи, які можна інтерпретувати як свідчення певного часу.

2. Фотографія як візуальний архів: документальні знімки часто зберігають історичну інформацію, яку неможливо знайти в текстових джерелах, наприклад, деталі побуту, архітектуру, емоції людей тощо.

3. Прагнення до правдивості: теорія документації виходить із того, що фотографія має потенціал бути об'єктивним фіксатором подій, хоча сучасні підходи визнають певну суб'єктивність у виборі кадру або композиції.

Серед дослідників і практиків, які розвивали ідею документальності фотографії, ми можемо виділити декілька ключових фігур. Перш за все, згадаємо німецького медіадослідника Вальтера Беньяміна: у праці «Мистецький твір в епоху його технічної відтворюваності» (1936) він наголошував на здатності фотографії демократизувати знання й зберігати соціальну пам'ять [2]. Американська фотохудожниця Доротея Ланж через свої роботи в рамках *Farm Security Administration*, зокрема «Мати-мігрантка», показувала соціальні виклики Великої депресії, підкреслюючи роль фотографії у висвітленні правди [12]. Британський теоретик Джон Берджер у книзі «Способи бачення» (1972) стверджував, що документальна фотографія не лише фіксує реальність, але й змушує суспільство задуматися над важливими проблемами [37]. Американський фотограф Льюїс Гайн [44, с. 9–10] своїми знімками, що зображують дитячу працю, сприяв трудовим реформам, підкреслюючи, що фотографія має бути інструментом соціальних змін.

Сучасні дослідники розглядають фотографію як багатофункціональний феномен, де документальна цінність поєднується з естетичним і етичним аспектами. Наприклад, Сьюзен Сонтеґ у своїй книзі «Про фотографію» (1977) підкреслювала [14], що фотографії не лише документують, а й інтерпретують реальність, формуючи нашу колективну пам'ять. Отже, теорія документації формує фундаментальне розуміння соціальної фотографії як інструмента, що фіксує правду через образи.

Соціальна критика підкреслює активістську роль соціальної фотографії, яка привертає увагу до таких проблем, як нерівність, бідність, дискримінація чи несправедливість. Фотографії використовуються як засіб впливу на суспільну

свідомість і стимулювання соціальних змін, оскільки вони викликають емоційний відгук та спонукають до дій. Фотографи, такі як Джеймс Нахтвей і Річард Авегер в сучасну епоху, продовжують використовувати фотографію як інструмент соціальної критики. Д. Нахтвей відомий своїми репортажами з конфліктних зон, які підкреслюють жорстокість війни та її вплив на цивільних осіб. Він працює в умовах, де фіксує соціальні катастрофи, звертаючи увагу на трагедії, такі як масові вбивства, біженці та гуманітарні кризи. Його роботи не лише документують жахи війни, але й мають чітко виражену соціальну мету – змусити людей усвідомити наслідки насильства і звернути увагу на несправедливість. Отже, соціальна критика через фотографію залишається важливою частиною боротьби за права людини, соціальну справедливість і викриття системних проблем. Вона наголошує на тому, що фотографія може бути не лише способом документування подій, але й могутнім засобом впливу, що призводить до зміни соціальних і політичних умов. Водночас критика об'єктивності ставить під сумнів нейтральність соціальної фотографії. Вибір теми, моменту фотографування, композиції та навіть технічні аспекти створення кадру неминуче відображають суб'єктивну позицію фотографа. Це викликає питання про те, наскільки фотографія може бути правдивим відображенням реальності, а наскільки вона є суб'єктивною інтерпретацією. Цей підхід знаходить своє вираження у роботах таких видатних дослідників, як Джон Берджер. У своїй праці «Як ми бачимо» (1972), він підкреслював, що фотографія завжди є результатом певної точки зору, і навіть найбільш «нейтральні» зображення несуть у собі певні ідеологічні чи емоційні настанови фотографа. Д. Берджер [37] наголошував на тому, що спосіб, у який ми бачимо світ, завжди є культурно і соціально зумовленим, і тому навіть документальна фотографія, яка на перший погляд здається об'єктивною, завжди має суб'єктивний компонент.

Сьюзен Зонтаг розглядає фотографію як акт вибору і контролю над тим, як ми бачимо світ [15]. С. Сонтег зазначала, що фотографії не лише фіксують події, а й створюють певну інтерпретацію цих подій, впливаючи на те, як ми їх сприймаємо. Вона ставила під сумнів ідею про фотографію як чисто об'єктивний

процес, підкреслюючи, що вибір фотографа (що, де, коли та як зняти) завжди визначає те, як ми інтерпретуємо реальність.

Теорія репрезентації, створена Стюартом Голлом, зосереджується на аналізі способів, у які фотографії формують уявлення про соціальні групи, явища чи події [44]. Стюарт Голл досліджує, як через фотографічні зображення можуть закріплюватися стереотипи, формуватися упередження чи, навпаки, підноситися певні групи або явища. Теорія репрезентації підкреслює важливість фотографії не тільки як способу передачі інформації, але і як потужного інструменту формування соціальних уявлень. Фотографії, через вибір того, що зображати і як це зображати, можуть не лише документувати реальність, а й активно впливати на те, як ми сприймаємо різні соціальні групи та явища, формуючи стереотипи або навпаки, демонструючи нові можливості для розуміння і інтерпретації реальності.

Отже, на нашу думку, соціальна фотографія є не лише художньою формою, а й потужним соціокультурним феноменом. Її теорії дозволяють розглянути фотографію як документ, інструмент соціальної критики, суб'єктивне висловлювання та засіб репрезентації, що формує суспільне сприйняття реальності.

Висновки до розділу 1

У першому розділі ми розглянули теоретичні підходи до дослідження соціальної фотографії, що є важливим інструментом візуальної комунікації, спрямованим на висвітлення соціальних проблем та вплив на суспільство. Соціальна фотографія має потужний емоційний вплив на глядача, здатний пробуджувати емпатію та спонукати до змін. Вона поєднує мистецтво з активізмом і часто використовується для привертання уваги до актуальних проблем, таких як бідність, права людини та екологічні кризи. На нашу думку, фотографії в цьому жанрі мають на меті не тільки відобразити реальність, але й формувати свідомість глядачів, мотивуючи до соціальних змін. Соціальна

фотографія вивчається через різні теорії та методи, серед яких теорія документації, яка розглядає фотографії як документальні свідчення соціальних умов та історичних подій. Ці теорії допомагають зрозуміти, як фотографія може впливати на сприйняття соціальної реальності, створюючи зв'язок між зображенням та суспільними змінами.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНА ФОТОГРАФІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ

2.1 Історія соціальної фотографії

Історія соціальної фотографії тісно пов'язана з розвитком фотографії як мистецтва та технології, а також із суспільними процесами, що відбувалися у різних куточках світу. Спочатку фотографія була доступна лише обраним, і її основним призначенням була документація важливих історичних подій або портрети аристократії. Однак, із розвитком технології з'явилась можливість знімати простих людей, їх повсякденне життя та умови існування, що стало початком соціальної фотографії. У таблиці 2.1 наведена історія розвитку соціальної фотографії:

Таблиця 2.1

Історія розвитку соціальної фотографії

Період	Ключові події та досягнення	Відомі фотографи
XIX ст.	Початок соціальної фотографії. Фіксація соціальних умов, таких як бідність та міграція	Перші документальні фотографії у Великій Британії та США
1900-1940 рр.	Велика депресія. Соціальні кризи та фотографії людей, які страждають від економічних труднощів та безробіття. Поява соціальних проєктів, спрямованих на підвищення обізнаності про соціальні проблеми	Доротей Ланж – фотографії з серії «Мати та діти» під час Великої депресії. Марк Рубен – фотографії робітників та життя у Великій депресії. Міхаель Штейнклер – документування умов життя людей у бідних районах
1940-1970 рр.	Підвищена увага до соціальних рухів, боротьби за громадянські	Гордон Паркс – перший афроамериканець в Life Magazine,

	права, расову рівність. Фотографії, що висвітлюють умови життя під час війни, бідність, соціальні рухи. Фотограф Доротея Ланж	фотографії про расову дискримінацію та соціальну нерівність. Маргарет Бурк-Вайт – перші жінки-фотографи, роботи про війну та біженців
1970-1990 рр.	Соціальна фотографія поширюється на глобальні проблеми: зміни клімату, переселенці, екологічні катастрофи. Використання фотографії для привернення уваги до соціальних питань на міжнародному рівні	Себастьян Сальгадо – проекти «Workers» і «Genesis», глобальні проблеми бідності та екології. Грета Готер – фотосерії про зміни клімату та життя біженців.
2000 рр. і до сьогодні	Цифрова фотографія та соціальні медіа стають основними інструментами для висвітлення соціальних проблем. Інтерактивність у роботі, нові формати документацій (веб-сайти, відео, блоги)	Фотографи нового покоління, активно використовують соціальні мережі для поширення своєї роботи. Наприклад, Кріс Штайн, Олександр Чебаненко, Джеймс Накіде, Хелен Снайдер, Таня Пічем – фотографи, які активно використовують соціальні мережі для поширення своїх робіт, зосереджуючи увагу на соціальних, екологічних та культурних питаннях

Джерело: складено автором самостійно на основі [23; 24]

Одним із перших важливих етапів розвитку соціальної фотографії стало XIX століття, коли фотографи почали документувати життя бідних верств населення, зокрема в Англії, Франції та США. Мистецтво фотографії в цей період стало більш доступним завдяки удосконаленню технічних засобів, що дозволило захоплювати реальність у більш детальній та чіткій формі. Фотографи, як,

наприклад, Дагер, Стівенсон та Мейбрідж, стали записувати моменти з життя робітників, сільських жителів і бідних міських мешканців, що давало можливість побачити іншу, часто незауважену, частину суспільства.

Найяскравіше соціальна фотографія проявила себе у середині ХХ століття, коли вона почала використовуватися як інструмент соціальних змін та боротьби за права людини. Одним із найбільш відомих представників цього напрямку став американський фотограф Льюїс Хайн. Він документував умови праці дітей на початку 20 століття в США. Його знімки відіграли важливу роль у боротьбі за права дітей та покращення умов праці [50]. Такі фотографії стали частиною ширшої соціальної та політичної кампанії, що згодом призвела до змін у законодавстві щодо дитячої праці.

Іншою важливою постаттю в історії соціальної фотографії стала Доротея Ланж, чії роботи у період Великої депресії стали символом боротьби за права трудящих та нужденних. Її серія «Мати-мігрантка» (1936) продемонструвала тяжкі умови життя бідних американців, і ці знімки стали одними з найвідоміших документальних свідчень того часу [12]. Ланж та її колеги з Фарм Сек'юріті Адміністрації [14] використовували фотографію як засіб для соціальних змін, привертаючи увагу до проблем бідності та нерівності.

Соціальна фотографія також стала важливим інструментом у боротьбі за права жінок та національних меншин. У 1960-70-х роках фотографи, такі як Гейл Ф'юрі, почали активно документувати участь жінок у громадському та політичному житті, їх боротьбу за рівність та права. Цей період також став важливим для фотографії, оскільки вона почала розглядатися не тільки як мистецтво, а й як інструмент соціальної відповідальності.

Себастьян Сальгадо, бразильський фотограф, започаткував новий етап у соціальній фотографії завдяки своїм глибоко емоційним та потужним серіям, які стосуються глобальних проблем, таких як бідність, переселенці, війни та зміни клімату. Він піднімає важливі соціальні питання, зокрема через свої знамениті фотопроекти «Workers» та «Genesis» [32]. Сальгадо використовує фотографію як інструмент, щоб звернути увагу на несправедливість і соціальні кризи, часто

зображуючи людей, що потерпають від глобальних катастроф, як частину більших соціальних, економічних і політичних контекстів. Його робота не лише документує, але й закликає до змін, даючи можливість людським історіям бути почутими на міжнародному рівні.

Гордон Паркс мав вирішальне значення для соціальної фотографії в США. Як перший афроамериканець, чия робота була опублікована в *Life Magazine*, він став символом боротьби за рівність і расову справедливість. Його фотографії, зокрема серія, присвячена расовій дискримінації та умовам життя афроамериканців у США, привернули увагу до проблеми расизму та нерівності в американському суспільстві [18]. Г. Паркс не лише документував бідність і боротьбу за рівні права, але й активно використовував свої знімки для підтримки громадських змін, допомагаючи формувати політику боротьби з расизмом через свою фотографію та кінематографічну роботу. Він розширив межі соціальної фотографії, показавши, як документальна фотографія може бути потужним інструментом для політичних і соціальних змін.

Маргарет Бурк-Вайт, одна з перших жінок, які працювали на фронті Другої світової війни та в умовах гуманітарних криз, також має велике значення для розвитку соціальної фотографії. Її серії фотографій з періоду Великої депресії та Другої світової війни документують життя бідних і постраждалих від соціальних та політичних катастроф. М. Бурк-Вайт зуміла передати глибокі людські емоції через свої знімки, що показують відчайдушну боротьбу за виживання, а також прояви мужності та стійкості в екстремальних умовах [25]. Її роботи піднімали важливі соціальні та політичні питання, закликаючи до гуманізму та солідарності у відповідь на соціальні негаразди та війни.

Сучасна соціальна фотографія продовжує виконувати важливу роль у висвітленні глобальних проблем, таких як біженці, насильство, екологічні катастрофи, права людини, та нерівність. Сучасні фотографи активно працюють у зонах конфліктів, в умовах економічної нерівності та соціальних криз, документуючи наслідки цих подій. Такі фотографи, як Річард Аведон, Маріо

Сантін та Салвадор Фернандес, використовують соціальну фотографію для того, щоб привернути увагу до глобальних проблем і закликати до змін.

Найважливішою особливістю соціальної фотографії є її здатність не тільки зафіксувати реальність, але й спонукати до змін. Вона впливає на соціальні процеси, формує громадську думку та може стати каталізатором для політичних і соціальних змін. Завдяки роботам таких фотографів як Джеймс Нахтвей, Вівіан Маєр та Бертран Пікар соціальна фотографія здобула широке визнання і стала важливим інструментом не лише для художників, а й для активістів та журналістів.

У наш час соціальна фотографія продовжує еволюціонувати. Цифрові технології, соціальні мережі та мобільні додатки змінили спосіб, яким ми створюємо та споживаємо зображення. Завдяки інтернету фотографії швидко поширюються, здатні змінювати суспільні настрої і навіть виступати як форма протесту. Технологічні зміни дозволяють створювати нові форми соціальної фотографії, де важливими аспектами є не лише візуальна складова, а й взаємодія з глядачем через нові медіа. В майбутньому соціальна фотографія, ймовірно, ще більше інтегруватиметься з цифровими технологіями, що дозволить ще ефективніше висвітлювати актуальні проблеми суспільства.

2.2 Особливості соціальної фотографії: види та характеристики

Соціальна фотографія є потужним інструментом для відображення реальних проблем суспільства, таких як бідність, війни, расова дискримінація, екологічні катастрофи, порушення прав людини та інші соціальні негаразди. Вона здатна привертати увагу до важливих питань, викликаючи емоційний відгук у глядачів і сприяючи зміні суспільної думки чи навіть політики. Основною метою соціальної фотографії є не просто зафіксувати момент, а й донести до глядача глибину соціальних проблем, допомогти розуміти їх масштаб і вплив.

Однією з ключових особливостей соціальної фотографії є її здатність розповідати історії людей. Фотографії в цьому жанрі часто мають глибокий

людський вимір, показуючи не лише соціальні явища, але й особисті драми і переживання [35]. Вони стають свідченням про долі людей, що опинилися у важких обставинах, і тим самим пробуджують співчуття та бажання змінювати ситуацію.

Як ми розуміємо, соціальна фотографія включає різні види, кожен з яких має свої характеристики та особливості. Один із основних видів — це документальна фотографія, що фіксує реальні події та ситуації. Документальні фотографії часто використовуються для зйомки війни, бідності, катастроф, політичних або соціальних протестів. Вони виконують роль свідчення та архіву, надаючи можливість зберегти важливі історичні моменти. Ці зображення можуть служити засобом політичної чи соціальної агітації (рис. 2.1).

Рис. 2.1 – Види соціальної фотографії (складено авторкою самостійно)

Ще одним важливим видом є фотожурналістика, яка тісно пов'язана з соціальною фотографією. Фотожурналісти працюють в реальному часі, знімаючи події, що відбуваються зараз. Їхні роботи часто з'являються в новинах, вимагаючи

миттєвої реакції та уваги. Як ми можемо помітити, основною характеристикою цього виду є швидкість, точність і чесність у передачі інформації, що допомагає сформувати суспільну думку щодо важливих подій.

Дослідники виявляють ще один важливий аспект соціальної фотографії – це її емоційний вплив. Фотографії часто розповідають історії через сильні образи, які можуть викликати у глядача відчуття жаху, жалю чи гніву. Зображення людей у важких умовах часто сприяє виникненню емоційної реакції та бажання допомогти. Це є важливим елементом соціальної фотографії, оскільки здатність викликати емоції є одним із способів мобілізувати суспільство для зміни ситуації. Інша важлива характеристика соціальної фотографії — її роль у боротьбі за права людини [32, с. 24]. За допомогою фотографій можна привертати увагу до порушень прав людини, відображаючи жорстокі реалії, з якими стикаються люди по всьому світу. Фотографи часто виступають в ролі адвокатів соціальних змін, використовуючи свої зображення для того, щоб порушити питання про несправедливість та порушення прав. У такому контексті соціальна фотографія є не лише мистецтвом, але й інструментом соціальної та політичної боротьби.

Спостерігаючи за фотографіями, ми зустрічаємо тих, які займаються фотографуванням окремих соціальних груп, наприклад, біженців, бездомних, інвалідів чи інших уразливих категорій населення. Вони прагнуть показати життя цих людей через об'єктив, що дозволяє змінити ставлення суспільства до них. Це дає змогу руйнувати стереотипи і показувати людину не як жертву, а як особистість, яка заслуговує на увагу та підтримку.

Соціальна фотографія є також потужним інструментом для привертання уваги до екологічних проблем, таких як забруднення навколишнього середовища, зміна клімату, знищення природних ресурсів. Фотографи використовують свої роботи для того, щоб документувати наслідки людської діяльності для природи, створюючи враження про глобальні екологічні загрози [32]. Вони фіксують як природу, так і людей, що страждають від екологічних катастроф, тим самим привертаючи увагу до необхідності змін.

Ми можемо помічати, як з розвитком цифрових технологій і соціальних мереж соціальна фотографія здобула нову форму поширення та впливу. Завдяки таким платформам, як Instagram, Facebook фотографи можуть оперативно передавати свої роботи великій аудиторії, викликаючи миттєву реакцію та обговорення. Цифрові технології дозволяють фотографам працювати не лише на локальному рівні, а й на глобальному, досягаючи аудиторії по всьому світу.

Загалом, соціальна фотографія є важливим інструментом для розуміння та вирішення соціальних проблем, допомагаючи не лише документувати, але й змінювати суспільні настрої. Вона здатна викликати емоційний відгук, мобілізувати до дії, а також служити потужним інструментом для привернення уваги до глобальних викликів нашого часу.

2.3 Вплив соціальної фотографії на суспільство

Ми схиляємось до того, що соціальна фотографія має величезний вплив на суспільство, адже вона не лише фіксує реальність, а й активно формує громадську думку та може викликати зміни у соціальних, політичних і культурних процесах. Вона має здатність впливати на сприйняття важливих соціальних проблем, таких як бідність, нерівність, війни, порушення прав людини, екологічні катастрофи та інші кризи. За допомогою фотографії можна продемонструвати не тільки страшні реалії, а й людяність, надію і боротьбу за справедливість.

Спираючись на ідеї П. Бурдьє, зазначимо, що одним із основних способів впливу соціальної фотографії є підвищення обізнаності про соціальні проблеми. Фотографії, що зображують страждання людей, катастрофи або соціальні порушення, можуть залучати увагу до проблем, про які громадськість, можливо, не знала, або не приділяє достатньо уваги. Наприклад, зображення бездомних, біженців, людей, що страждають від війни, або наслідків екологічних катастроф, здатні шокувати і змусити людей замислитися над проблемами, які раніше могли залишатися непомітними [7]. Крім того, соціальна фотографія може викликати емпатію у людей. Коли через фотографії ми бачимо реальні людські обличчя, а не

абстрактні статистики або новини, це має значно більший емоційний вплив. Відомі роботи таких фотографів, як Себастьян Сальгадо чи Льюїс Хайн, створюють потужний емоційний ефект, що здатен мотивувати людей до дій. Такий підхід допомагає зробити проблеми більш близькими і зрозумілими для кожного індивіда.

У межах нашого дослідження ми визначаємо, що соціальна фотографія може виступати важливим інструментом соціальних змін. Коли фотографії мають великий резонанс, вони можуть спонукати до змін на рівні політики чи законодавства. Зображення протестів, репресій або порушень прав людини можуть бути не лише інформативними, а й стати потужним інструментом для залучення громадськості до протестів і боротьби за права. Наприклад, фотографії страйків, демонстрацій чи утисків можуть сприяти змінам у державній політиці або мобілізувати людей для активних дій.

Важливим аспектом є те, що соціальна фотографія також виступає як засіб культурного виразу. Вона дозволяє художникам і фотографам не лише документувати реальність, але й творчо осмислювати соціальні проблеми. Багато фотографів використовують свої роботи, щоб показати, як вони бачать світ і як їхній погляд може змінити сприйняття цієї реальності у суспільстві. Це також дозволяє відкривати нові перспективи та можливості для інтерпретації важливих соціальних явищ [32]. Через соціальні мережі сучасні фотографи можуть безпосередньо впливати на суспільство. З розвитком цифрових технологій і соцмереж, фотографії стали набагато доступнішими і поширюються на світовому рівні. Соціальна фотографія через платформи, такі як Instagram, Facebook, Telegram має змогу швидко досягати мільйонів людей, сприяючи не тільки підвищенню обізнаності, а й взаємодії між авторами та глядачами. Це створює нові можливості для дискусій, співпраці та колективних зусиль для вирішення важливих питань.

Однак, у нашому баченні, соціальна фотографія також може мати і негативний вплив. Важливо враховувати, що деякі зображення можуть викликати жорстокі або надмірно шокуючі емоції, що можуть призвести до емоційної втоми

або байдужості до певних проблем. Надмірне зображення страждань, насильства або катастроф може спричинити звикання або зниження чутливості до подібних ситуацій, що, в свою чергу, може обмежити ефективність цієї форми мистецтва.

Отже, узагальнюючи, соціальна фотографія є потужним інструментом, здатним змінювати ставлення людей до важливих соціальних проблем. Вона не лише документує реальність, але й активно впливає на громадську думку, сприяє розумінню та осмисленню складних питань і викликає емоційні реакції, що можуть призвести до реальних змін у суспільстві. Водночас необхідно пам'ятати про етичні аспекти та обережно використовувати цей інструмент для того, щоб не викликати емоційної виснаженості чи байдужості.

Висновки до розділу 2

У другому розділі дослідження ми висвітлюємо еволюцію соціальної фотографії, підкреслюючи її розвиток від XIX століття до сучасного періоду. Початки соціальної фотографії припадають на часи, коли технології дозволили документувати життя простих людей, а не лише аристократії. З часом фотографія стала потужним інструментом для підвищення обізнаності про соціальні проблеми, такі як бідність, війни, расова дискримінація та екологічні катастрофи. Зокрема, роботи фотографів, як Льюїс Хайн, Доротей Ланж, Гордон Паркс, Себастьян Сальгадо, Маргарет Бурк-Вайт стали не тільки документальними свідченнями важливих подій, а й закликами до соціальних змін. З розвитком цифрових технологій та соціальних мереж фотографія здобула нові форми, які дозволяють активно взаємодіяти з аудиторією і привертати увагу до глобальних проблем.

РОЗДІЛ 3

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ КЛАСИЧНИХ КЕЙСІВ СОЦІАЛЬНОЇ ФОТОГРАФІЇ XX СТОЛІТТЯ

3.1 Аналіз соціального впливу та ролі фотографії в доцифрову епоху

Для аналізу впливу та ролі соціальних фотографій XX століття розглянемо роботи Льюїса Хайна, Доротеї Ланж, Себастьяна Сальгадо та Маргарет Бурк-Вайт.

1. Льюїс Хайн. «Дитина, яка працює на заводі» (1908) (рис. 3.1)

Рис. 3.1 – Льюїс Хайн, «Дитина, яка працює на заводі» (1908) [44]

Фотографія зображує маленьку дитину, яка працює в умовах, що демонструють експлуатацію дитячої праці на початку XX століття в США. Цей знімок є частиною масштабної серії, створеної Л. Хайном для Національного комітету праці дітей. Під час Індустріальної революції діти масово працювали на фабриках за низьку плату та в небезпечних умовах.

Вплив: фотографії Л. Хайна сприяли прийняттю законів, які захищали права дітей, обмежували дитячу працю та покращували умови роботи.

Роль: ця світлина стала символом боротьби за права дітей і продемонструвала силу документальної фотографії як інструмента соціальних змін.

2. Себастьян Сальгадо. «Золотий рудник Серра Пелада» (1986) (рис. 3.2)

Рис. 3.2 – Себастьян Сальгадо, «Золотий рудник Серра Пелада» (1986) [27]

Фотографія демонструє неймовірно важкі умови праці на одному з найбільших золотих рудників Бразилії, де тисячі робітників видобували золото вручну. Серра Пелада став символом людської боротьби за виживання та жадібності до багатства. Фотографія Сальгадо показує хаос, фізичні страждання та небезпеку, з якими стикалися робітники.

Вплив: цей знімок привернув увагу міжнародної спільноти до теми експлуатації праці в країнах, що розвиваються.

Роль: фотографія підкреслює соціальну нерівність і викликає дискусії про економічну справедливість.

3. Доротія Ланж. «Мати-мігрантка» (1936) (рис. 3.3).

Один із найвідоміших документальних знімків Великої депресії, що зображає збіднілу жінку з двома дітьми. Обличчя матері виражає втому, тривогу й

рішучість водночас. Д. Ланж зробила цю фотографію під час роботи на урядовий проєкт Farm Security Administration (FSA), який документував умови життя фермерів.

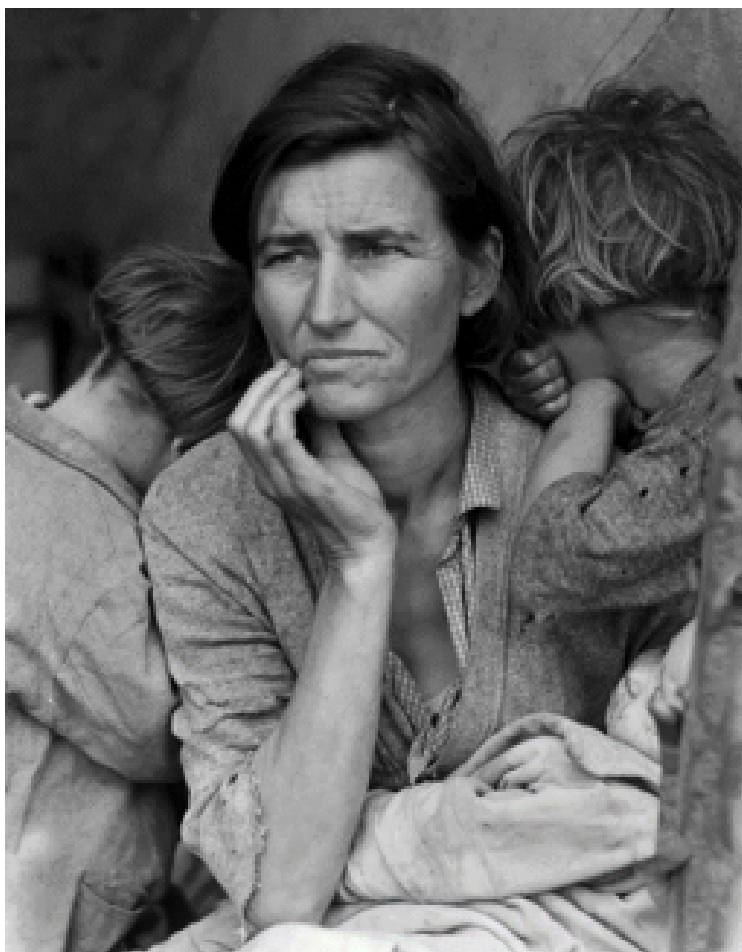

Рис. 3.3 – Доротея Ланж, «Мати-мігрантка» (1936) [12]

Вплив: світлина викликала хвилю співчуття до мігрантів, привернула увагу до їхніх проблем і допомогла зібрати гуманітарну допомогу для голодуючих сімей.

Роль: знімок став іконою епохи, символізуючи силу людського духу перед обличчям негараздів.

4. Маргарет Бурк-Вайт. «Будівництво ГЕС Форт-Пек» (1936) (рис. 3.4)

Рис. 3.4 – Маргарет Бурк-Вайт. «Будівництво ГЕС Форт-Пек» (1936) [46]

Фотографії М. Бурк-Вайт зображають грандіозність будівництва ГЕС Форт-Пек у штаті Монтана під час Великої депресії, а також умови, у яких працювали робітники. Будівництво цієї гідроелектростанції стало частиною програми «Новий курс» Рузвельта, спрямованої на подолання економічної кризи.

Вплив: фотографії підкреслили важливість інфраструктурних проєктів для економічного відновлення США та надихнули мільйони робітників.

Роль: роботи М. Бурк-Вайт акцентували увагу на ролі технологій у подоланні суспільних проблем і показали рішучість людей, які брали участь у цих змінах.

Зауважимо, що ці чотири фотографії ілюструють, як соціальна фотографія може стати потужним інструментом для привернення уваги до суспільних проблем. Вони не лише документують реальність, а й змінюють суспільне сприйняття, викликають емоції та мотивують до дій. У таблиці 3.1 наведемо аналіз успішності кейсів:

Таблиця 3.1

Аналіз успішності кейсів

Фотограф	Фотографія	Успішність	Слабкі сторони
Льюїс Хайн	«Дитина, що працює на заводі» (1908)	Контрастна композиція, сильний емоційний вплив, документальність для соціальних змін	Відсутність персональних історій дітей для більшого емоційного зв'язку
Доротей Ланж	«Мати-мігрантка» (1936)	Виразна композиція, ікона епохи, символ боротьби бідних, миттєво викликає співчуття	Використання серії знімків могло б глибше висвітлити життя мігрантів
Себастьян Сальгадо	«Золотий рудник Серра Пелада» (1986)	Масштабна композиція, драматичний контраст, чорно-білі зображення для підкреслення атмосфери	Нестача індивідуалізації – акцент на окремих робітниках міг би посилити емоційний ефект
Маргарет Бурк-Вайт	Будівництво ГЕС Форт-Пек» (1930-ті)	Епічність пейзажів, художня композиція, акцент на технологічному прогресі, висвітлення праці робітників	Надмірна ідеалізація праці могла затьмарити реалії складних умов життя робітників

Джерело: складено автором самостійно

Аналізуючи дані, ми можемо стверджувати, що соціальні наслідки цих робіт були значними. Наприклад, фотографія Льюїса Хайна, що зображує дитину

на заводі, стала ключовою у боротьбі з експлуатацією дитячої праці в США та сприяла прийняттю законів, які захищали права дітей. «Мати-мігрантка» Доротеї Ланж викликала хвилю гуманітарної допомоги мігрантам під час Великої депресії. Знімки Себастьяна Сальгадо із золотого рудника Серра Пелада показали міжнародній спільноті жахливі умови праці робітників, що стимулювало дискусії про соціальну нерівність. Фотографії Маргарет Бурк-Вайт, що ілюструють будівництво ГЕС Форт-Пек, підкреслили важливість інфраструктурних проєктів для відновлення економіки під час Великої депресії.

Ми переконані, що емоційний ефект цих фотографій був потужним. Глядачі реагували співчуттям, обуренням і навіть натхненням. Роботи Ланж змушували задуматися про людську витривалість і долю бідних родин. Знімки Сальгадо викликали потрясіння від умов праці, які межували з нелюдськими. Фотографії Хайна викликали обурення умовами, у яких працювали діти, і спонукали до дій. У свою чергу, роботи Бурк-Вайт надихали на віру в технологічний прогрес і людську силу.

Враховуючи усі фактори, інформаційна складова цих робіт була не менш важливою. Вони висвітлювали проблеми, які залишалися поза увагою громадськості, і ставали джерелом обговорень. Знімки Л. Хайна документували реалії дитячої праці, про які багато хто не здогадувався. Д. Ланж змогла показати справжній масштаб кризи, яка вразила американські родини. С. Сальгадо доніс до світу інформацію про жахливі умови життя робітників у країнах, що розвиваються. А фотографії М. Бурк-Вайт підкреслили як велич інженерії, так і зусилля людей, які створювали ці грандіозні проєкти.

Порівняємо ключові аспекти кожного кейса за категоріями: емоційність, інформаційна складова, соціальний вплив, композиція, стиль фотографа (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Аналіз успішності соціальних фотографій досліджуваних кейсів

Категорія	Льюїс Хайн	Доротея Ланж	Себастьян Сальгадо	Маргарет Бурк-Вайт
Емоційність	5	5	4	3
Інформаційна складова	4	5	4	4
Соціальний вплив	5	5	4	5
Композиція	4	5	5	5
Стиль фотографа	4	5	5	4

Джерело: складено автором самостійно

На основі таблиці побудуємо діаграму успішності соціальних фотографій. Ця діаграма (див. рис. 3.5) дозволяє показати, як кожен кейс виділяється у різних аспектах.

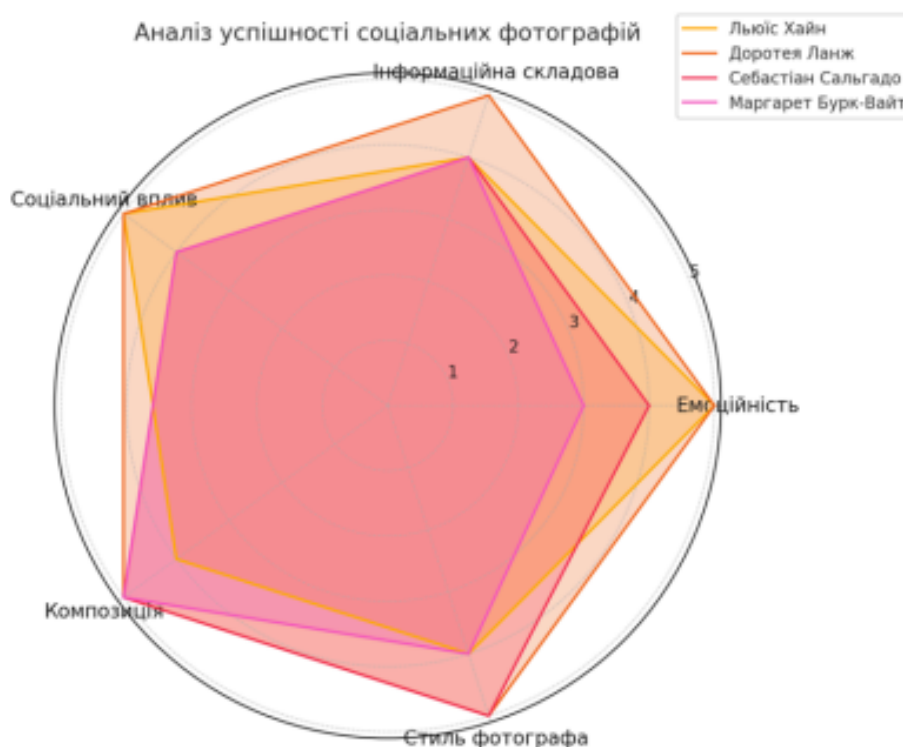

Рис. 3.5 – Аналіз успішності соціальних фотографій

Джерело: складено автором самостійно

Виходячи з цього, ми вважаємо, що успіх соціальних фотографій залежав від сильного емоційного впливу, унікального стилю авторів та здатності привертати увагу до проблем. Знімок Льюїса Хайна вразив контрастом між дитячою вразливістю та умовами праці, але виграв би від додавання персональних історій. Фото Доротеї Ланж стало іконою епохи, хоча серійні знімки могли б краще розкрити тему. Сальгадо створив вражаючий масштаб, однак персоналізація образів робітників додала б емоційності. Маргарет Бурк-Вайт підкреслила велич технологічного прогресу, але водночас ідеалізувала працьовитість, не розкривши складності умов життя.

3.2 Ідеї та методи розширення аналітичних рамок інтерпретації досліджуваних кейсів

Для фотографій Льюїса Хайна, зокрема його відомої роботи «Дитина, яка працює на заводі» (1908), ми можемо розширити контекст, додавши інформаційні

матеріали про умови дитячої праці на заводах того часу. Це допоможе підкріпити фотографії статистикою та історіями конкретних дітей, яких він зображував. Окрім того, створення мультимедійної презентації або відеороликів, що порівнюють умови праці дітей у 20 столітті з сучасними, може підвищити ефективність подачі матеріалу. Важливо також показати зв'язок між історією дитячої праці і сучасними проблемами цієї теми в різних країнах, що підкреслить актуальність її розв'язання і сьогодні.

Щодо Доротеї Ланж і її роботи «Мати-мігрантка» (1936), можна акцентувати на рішенні проблеми міграції, доповнивши фотографію інформацією про програми допомоги мігрантам у часи Великої депресії та їхній вплив на життя біженців. Для досягнення глибшого розуміння ситуації доречно порівняти життя мігрантів Великої депресії з сучасними кризами, такими як біженці або переселенці. Також важливим аспектом є емоційний зв'язок з глядачем: використання сучасних виставок або соціальних мереж дозволить людям поділитися власними історіями про подолання труднощів, що робить цю проблему ще більш близькою та актуальною.

У випадку з Себастьяном Сальгадо та його роботою «Золотий рудник Серра Пелада» (1986) важливо підкреслити людський фактор, додавши історії конкретних шахтарів, які працювали на руднику, а також їхні життя після того, як вони залишили роботу. Візуальні контрасти між старими та сучасними технологіями видобутку золота дадуть можливість порівняти зміни в умовах праці. Крім того, можна організувати кампанії для підвищення обізнаності про екологічні наслідки видобутку ресурсів, експлуатацію працівників і інші соціальні проблеми, пов'язані з цією галуззю.

Що стосується роботи Маргарет Бурк-Вайт «Будівництво ГЕС Форт-Пек» (1936), то можна акцентувати увагу на досягненнях інженерії, доповнивши фотографії інформацією про внесок інженерних проєктів у подолання економічної кризи та їхній вплив на інфраструктуру США. Цікаво буде порівняти будівництво ГЕС у 20 столітті з сучасними енергетичними проєктами, зокрема такими, що зосереджені на відновлювальних джерелах енергії. Також варто

розширити фокус на щоденне життя робітників, які працювали на будівництві, показавши їх боротьбу і перемоги. Це дозволить не лише оцінити масштаб робіт, але й поглянути на важливість трудових колективів у таких масштабних проєктах.

Таким чином, ці фотографії мають великий потенціал для подальшого осмислення і сучасної інтерпретації. Додавання контексту та мультимедійних елементів дозволяє зробити фотографії більш доступними та зрозумілими для сьогоdnішнього глядача, що в свою чергу підвищує їхню актуальність. Важливо не лише досліджувати історичні аспекти, але й встановити зв'язок між минулим і сучасністю, показуючи, як ці проблеми продовжують залишатися важливими. Розширення теми, включення соціальних кампаній або інтерактивних елементів дозволить зробити досліджувані роботи більш живими і взаємодіючими з аудиторією. Це сприяє кращому розумінню соціальних проблем та їх еволюції в часі, а також підкреслює роль фотографії як потужного інструмента для привертання уваги до актуальних питань людства.

Висновки до розділу 3

У цьому розділі ми дослідили, що соціальні фотографії, представлені в аналізі, є потужним інструментом для привертання уваги до суспільних проблем. Кожен із фотографів – Льюїс Хайн, Доротея Ланж, Себастьян Сальгадо та Маргарет Бурк-Вайт – через свої роботи продемонстрував, як образи можуть змінювати громадське сприйняття, спонукати до емоційних реакцій і навіть стимулювати соціальні зміни. Фотографії Л. Хайна стали рушійною силою в боротьбі за права дітей, знімки Д. Ланж стали символом Великої депресії, а роботи С. Сальгадо та М. Бурк-Вайт викликали важливі дискусії про соціальну нерівність та роль інфраструктурних проєктів. Однак кожна робота має свої слабкі сторони, які можна вдосконалити для досягнення ще більшого емоційного та інформаційного впливу. Поглиблений контекст та додавання персональних історій можуть значно підвищити ефективність соціальної фотографії.

РОЗДІЛ 4

ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФОТОГРАФІЇ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

4.1 Соціально-антропологічні аспекти розуміння соціальної фотографії: концепції та визначення

Використання зображень у науці почалося в соціальній антропології та етнографії з середини XIX століття. Антропологи активно використовували фотографію для документування різноманіття людських спільнот та рас. Однак із розвитком соціальної еволюційної теорії, яка була визнана ненауковою, антропологи почали зосереджуватися на дослідженні соціальної організації, що ускладнило візуалізацію цього феномена. Унаслідок цього фотографія в антропології на початку XX століття втратила свою домінуючу роль. Як зазначають науковці поштовхом до відновлення використання фотографії став проєкт Грета Бейтсона та Марджорі Мід «Balinese Character: A Photographic Analysis» (1942 р.). У середині XX століття соціологи почали використовувати фотографії для документування суспільних явищ, зокрема у «Американському журналі соціології» між 1903 і 1915 роками. Соціальні проблеми 60-70-х років XX століття, як війна у В'єтнамі та сегрегація, змусили соціологів звернутися до документальної фотографії для візуалізації соціальних проблем [49, с. 30]. Важливим кроком стало дослідження Г. Беккера «Фотографія і соціологія» (1974), де він обговорює роль фотографії як інструменту дослідження соціальних явищ.

Г. Беккер не розглядає фотографію як інструмент лише для соціолога, а акцентує увагу на вкладах і проблемах, притаманних кожній з професій, що фіксують суспільне життя за допомогою камери або інтерв'ю. Він підкреслює важливість поєднання зусиль і потенціал візуальних образів для вираження соціальних ідей. Г. Беккер вказує на спільні проблеми досліджень «в полі», формуючи основу для синтетичного підходу. Соціолог може стати фотографом, а фотограф – соціологом, оскільки обидва займаються дослідженням суспільства, і

кожен може знайти корисні інструменти в підходах іншого [34]. Ця стаття стала важливим етапом відродження інтересу соціологів до візуальних методів дослідження, що розпочалося в середині 1970-х років.

Об'єктом соціології традиційно є суспільство. І. Чудовська-Кандиба зазначає, що у сучасному суспільстві, особливо в період пізнього модерну, візуальні елементи набувають усе більшого значення, і суспільство стає «видимим», оскільки структурується через образи [29, с. 75]. Візуальна соціологія вивчає «візуальні дані соціального життя», такі як фотографії, кінофільми, відео, реклама, медіа, мода, сімейні альбоми та інші візуальні матеріали, які є культурними текстами і репрезентують соціальне знання. Багато явищ неможливо виразити словами, і для їхнього розуміння необхідно використовувати візуалізацію, адже аудіовізуальні засоби є найбільш точними для відображення реальності.

О. В. Горпинич та Н. С. Лобас зазначають, що до останніх десятиліть візуальні матеріали вважалися просто відображенням соціальної реальності, часто використовуваним для підтвердження наявності соціальних проблем. Однак із розвитком постмодерністських концепцій визнається, що візуальні образи є не лише відображенням, а й активним продуктом культури, який відображає домінуючі погляди та ідеології. Фотографія стала важливим прикладом цього процесу: вона не просто відображає реальність, а й формує її, оскільки контекст її створення та мотивація автора мають ключове значення для розуміння сенсу зображення [43, с. 31]. Таким чином, фотографія стає специфічним способом сприйняття світу, що дозволяє досліджувати соціальність через зорове сприйняття та культурну зумовленість.

Як зазначає В. С. Бондар, фотографія з самого початку використовувалася як інструмент вивчення суспільства. Спочатку фотографи фіксували віддалені суспільства, а згодом – власне суспільство, часто через зображення соціальних проблем. Фотографії активно застосовувалися для висвітлення важливих подій у масмедіа, як, наприклад, роботи Льюїса Хайна та дослідження громадянської війни. Перші фоторепортажі, що стали соціологічними інструментами, з'явилися в

20-х роках XX століття [38, с. 4]. Вони допомогли сформуванню теорії бідності в соціології. У 1960-х роках фотожурналісти створювали політичні репортажі, що висвітлювали проблеми професійних груп і субкультур. Згодом фотографія почала використовуватися в соціологічних дослідженнях, поєднуючи мистецтво та соціальний аналіз.

П. Штомпка виділяє дві основні передумови для розвитку візуальних студій: вихід соціології за межі традиційних дисциплін та розвиток соціології повсякденності, орієнтуючись на культурні зміни XIX–XX століть. Сучасна соціологія активно використовує візуальні методи, виходячи за межі аналізу фотографій. Фотографи, відповідно до своїх теорій, обирають об'єкти для зйомки. Бурд'є зазначає, що навіть при прагненні до об'єктивності, фотографії завжди відображають вибір соціальних груп. Говард Беккер підкреслює, що ми фотографуємо те, що вважаємо важливим для наших теорій. Візуальна соціологія охоплює два підходи: один фокусується на великих соціальних системах, інший – на повсякденній діяльності людей [38, с. 6–7]. Фотографії є важливим інструментом дослідження суспільства, оскільки вони відображають людські дії, соціальні взаємодії та матеріальні результати, а також можуть бути використані для аналізу соціальних процесів.

Існує багато спроб надати визначення поняттю соціальної фотографії. Узагальнюючи серію досліджень, присвячених цьому питанню [39; 46; 19 та ін.], спробуємо надати таку дефініцію: соціальна фотографія – це жанр фотографії, спрямований на висвітлення соціальних проблем та глибоке розкриття їхньої суті. Такі знімки, як зазначають дослідники, мають значний вплив, адже часто викликають у людей емоції, як-от жаль, співчуття чи обурення, що нерідко спонукає до негайних дій для вирішення проблеми. Просте відображення реальності – чи то позитивної, чи негативної, з цензурою чи без – не робить знімок соціальним. Головна місія цього жанру, на нашу думку, полягає у виконанні важливої функції: спонукати до позитивних змін у суспільстві або в житті окремої людини. Соціальна фотографія має формувати у свідомості глядача ідеї, які надихають на вирішення актуальних суспільних проблем.

У соціальній філософії та психології фотографія стає інструментом осмислення суспільства та викликає інтерес у різних науках: мистецтвознавстві, філософії, психології, соціології, антропології та теорії комунікацій. Фотографія сприяла появі нових візуальних практик і соціальних відносин, які неможливі без урахування психологічних аспектів, вплив яких на людину й суспільство ще не повністю вивчений. Фотографія відображає частину життя, хоч і є суб'єктивною. Багато дослідників вважають, що фотограф є дослідником. Так, український дослідник О. Лапін (1997) називав фотографію «безцінним даром», адже вона відображає не вигадане автором, а те, що дійсно відбувалося [39, с. 80]. Завдяки стрімкому розвитку фотографічного обладнання воно стало доступним і простим у використанні, що спрощує соціальні відносини та сприяє глибшому залученню людей у творчість, яка стає частиною ідентифікації особистості та її середовища.

Видатна американська письменниця, критикиня та дослідниця фотографії С. Зонтаг (1998) стверджувала, що фото є «найточнішим відображенням фактів візуальної реальності» [47]. Соціальна фотографія найкраще демонструє це. Деякі дослідники називають її «фотографією моменту», адже вона має тенденцію знаходити прекрасне та зупинятися на миті. Також вона, як зазначають українські дослідники психологічних аспектів соціальної фотографії С. Борденюк та В. Бишовець, може бути «детальною фотографією», що показує людину як деталь моменту [39 с. 80]. Завдяки незвичайному сприйняттю художника та технічним засобам фотографія створює підсвідомий зв'язок між автором і зображенням. Успіх у будь-якому жанрі фотографії потребує не лише технічних навичок, а й творчого бачення та імпровізації, які формують унікальний стиль, що привертає увагу аудиторії. Соціальна фотографія дає змогу автору не тільки фіксувати навколишнє середовище, а й висловлювати емоції, думки та почуття. Її психологічні аспекти важливі, оскільки під час створення знімка автор сам переживає процес самоідентифікації, розкриваючи себе через творчість.

Отже, на основі проаналізованих теоретичних розвідок у галузі соціальної фотографії, надамо власне визначення: соціальна фотографія – це жанр, який має на меті привернути увагу до важливих суспільних питань, пробудити свідомість та

вплинути на громадську думку. Вона спрямована на висвітлення актуальних тем, таких як бідність, бездомність, права людини, екологічні кризи, соціальна нерівність, війни чи інші проблеми, які потребують розв'язання.

На нашу думку, соціальна фотографія відрізняється від інших жанрів, таких як мистецька чи документальна фотографія, своєю чіткою спрямованістю на соціальний вплив та зміну суспільства. Вона не лише фіксує реальність, а й прагне привернути увагу до важливих соціальних проблем, викликаючи емоційну реакцію глядача та спонукаючи до дій. Мистецька фотографія зосереджена на естетичних аспектах і художньому вираженні, тоді як документальна фотографія фіксує події без наміру зміни суспільства. Соціальна фотографія ж використовує візуальні образи для того, щоб впливати на громадську думку та сприяти вирішенню актуальних соціальних питань.

Таким чином, від початку використання фотографії в антропології до її активного застосування в соціології ХХ століття, соціальна фотографія стала потужним інструментом для візуалізації соціальних проблем і впливу на громадську думку. Фотографія не лише фіксує реальність, а й активно формує суспільні погляди, підвищуючи соціальну свідомість та спонукаючи до дій. Соціальна фотографія відрізняється від інших жанрів своєю спрямованістю на вирішення соціальних проблем, викликаючи емоційні реакції у глядача та мотивуючи до змін у суспільстві.

4.2 Цифровізація та зміни у соціальній фотографії

Цифровізація – це впровадження цифрових технологій у всі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових процесів, від побутових предметів до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід від біологічних і фізичних систем до кібербіологічних та кіберфізичних, що об'єднують фізичні й обчислювальні компоненти [21, с. 8]. Цей процес також охоплює перехід діяльності з реального світу в онлайн-простір. Цифровізація є одним із основних чинників зростання світової економіки в найближчі 5–10 років.

Як зазначає О. В. Місяк, кінець XX та початок XXI століття стали періодом масштабної цифровізації. Фотографія, як і інші культурні рухи та медіа, пережила значні трансформації через вплив цифрових технологій. Сучасні фотографи живуть у світі, де ідеї, фотографії та економічні процеси безперешкодно перетинають національні та культурні межі. Тотальна цифровізація спричинила незворотні зміни в соціальних та культурних сферах, трансформуючи світогляд і звички [9, с. 86]. Ідеї І. Канта про категоричні імперативи, які є основою для прогнозування реальності, цікаво застосовує Р. Гірш, розглядаючи цифрову фотографію як частину цих імперативів [31]. Сьогодні зображення не лише визначають поведінку і формують ідентичність, але й визначають моду та спогади, стаючи невід'ємною частиною сучасного життя. Життя перетворюється на набір зображень, створюючи плутанину між реальним і штучним. Соціальні мережі, веб-сайти для обміну фотографіями та інші медіа стали основною системою відліку, через яку фільтрується досвід, і значною мірою визначають людську поведінку та звички.

Цифровізація радикально змінила соціальну фотографію, трансформуючи її з інструмента фіксації реальності в потужний засіб комунікації та соціального впливу. Цей процес охоплює не лише технічні інновації, а й глибокі зміни в культурних практиках, соціальних взаємодіях та естетичних уявленнях [7, с. 86]. З початку 2000-х років, з поширенням цифрових камер та смартфонів, фотографія стала доступною для широкого кола людей. Це дозволило кожному стати автором і публікатором зображень, що раніше було привілеєм професіоналів. Мобільні пристрої з високоякісними камерами дозволяють миттєво фіксувати та поширювати зображення, що змінило саму природу фотографії як мистецтва та комунікації.

Соціальні мережі, такі як Instagram, Facebook та Flickr, стали платформами для обміну фотографіями, що сприяло формуванню нових візуальних культур та естетичних стандартів. Ці платформи не лише дозволяють демонструвати роботи, а й створюють нові форми взаємодії між фотографами та їхньою аудиторією, впливаючи на вибір тем, стилістики та технічних рішень [33]. Водночас

цифровізація поставила перед соціальною фотографією нові виклики. Зростання обсягу зображень та інформаційного шуму ускладнює виділення значущих та глибоких робіт. Крім того, питання етики, конфіденційності та авторських прав стали актуальними в умовах масового поширення фотографій через інтернет.

У контексті вуличної фотографії цифровізація призвела до значних змін. Поширення смартфонів з камерами дозволило більшій кількості людей практикувати цей жанр, зменшуючи бар'єри для входу та сприяючи демократизації фотографії. Це також змінило підходи до зйомки: фотографи можуть бути менш помітними, що дозволяє знімати більш природні та спонтанні сцени. З іншого боку, цифрові технології внесли зміни в технічні аспекти вуличної фотографії. Сучасні камери з функціями, такими як автофокус, стабілізація зображення та високі ISO, дозволяють знімати в складних умовах освітлення, розширюючи можливості фотографів. Також з'явилися нові методи обробки зображень, що дозволяють досягати унікальних візуальних ефектів [34]. Цифровізація також сприяла розвитку нових форм вуличної фотографії, таких як мобільна фотографія та використання соціальних мереж для публікації робіт. Ці зміни вплинули на тематику та стиль знімків, зокрема на зображення повсякденного життя, урбаністичних пейзажів та соціальних явищ.

Водночас, зростання популярності цифрової фотографії призвело до перенасичення візуальним контентом, що ускладнює виділення оригінальних та глибоких робіт. Це також поставило під сумнів традиційні критерії оцінки фотографії, такі як технічна майстерність та художня цінність. Незважаючи на це, цифровізація відкрила нові можливості для соціальної фотографії. Вона сприяла розвитку нових форм візуального оповідання, дозволила залучити ширшу аудиторію та сприяла соціальним змінам через візуальне висвітлення актуальних проблем.

Таким чином, цифровізація стала потужним каталізатором змін у соціальній фотографії, впливаючи на її технічні, естетичні та соціальні аспекти. Вона не лише змінила спосіб створення та споживання зображень, а й сприяла формуванню нових форм комунікації та взаємодії в суспільстві. У майбутньому

можна очікувати подальшого розвитку цифрових технологій, таких як штучний інтелект та доповнена реальність, що відкриє нові горизонти для соціальної фотографії. Ці технології можуть призвести до ще більшої інтеграції фотографії в повсякденне життя та сприяти виникненню нових форм візуального самовираження. Отже, цифровізація є ключовим фактором, що визначає розвиток соціальної фотографії в сучасному світі, впливаючи на її форму, зміст та роль у суспільстві.

Висновки до розділу 4

У першому розділі нами було розглянуто еволюцію соціальної фотографії від її початкового використання в антропології до її активного застосування в соціології. Фотографія не лише фіксує реальність, а й активно формує суспільні погляди, підвищуючи соціальну свідомість та спонукаючи до дій. Соціальна фотографія – це жанр, який має на меті привернути увагу до важливих суспільних питань, пробудити свідомість та вплинути на громадську думку. Вона спрямована на висвітлення актуальних тем, таких як бідність, бездомність, права людини, екологічні кризи, соціальна нерівність, війни чи інші проблеми, які потребують розв’язання. Цифровізація радикально змінила соціальну фотографію, розширивши її доступність і змінивши її функції в суспільстві. Нові технології, зокрема мобільні пристрої та соціальні мережі, зробили фотографію доступною для ширшої аудиторії, водночас змусивши фотографів адаптуватися до нових умов і технологічних можливостей.

РОЗДІЛ 5

СОЦІАЛЬНА ФОТОГРАФІЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВОГО АКТИВІЗМУ: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ

5.1 Візуальна комунікація в цифрову епоху

Візуальна комунікація є важливим елементом у сучасному світі, де домінує швидке споживання інформації через цифрові технології. В епоху цифрових медіа зображення стали основним засобом передачі та сприйняття інформації. Від революції в технологіях мобільних пристроїв до соціальних мереж, візуальний контент перетворився на основний спосіб комунікації, що сприяє швидкому поширенню ідей та інформації.

Початок цифрової ери вніс суттєві зміни в традиційні методи комунікації. Раніше фотографії та відео створювалися лише професіоналами, а зараз кожна людина має доступ до потужних інструментів для створення візуальних повідомлень. З появою смартфонів і соціальних мереж виникли нові способи взаємодії з візуальним контентом, що змінили не тільки способи комунікації, а й її естетику. Завдяки цифровим технологіям зображення можуть бути миттєво створені, редаговані та поширені на глобальному рівні, що значно змінило швидкість і масштаби комунікації.

Цифрова фотографія як основний інструмент візуальної комунікації стала доступною для більшості користувачів завдяки розвитку камер на мобільних пристроях та професійних фотоапаратів, що здатні створювати високоякісні зображення навіть у складних умовах. Завдяки цифровим платформам, таким як Instagram, TikTok, Facebook, а також іншим соціальним мережам, візуальні зображення стали основним інструментом комунікації між людьми [3, с. 279]. Вони використовуються для вираження емоцій, передачі соціальних послань, реклами товарів та послуг, а також для створення глобальних рухів і кампаній, таких як #MeToo або #BlackLivesMatter.

Як зазначає Н. В. Склярєнко один із найбільших впливів цифрових технологій на візуальну комунікацію – це можливість обробки зображень. Від простих фільтрів до складних програм для редагування фотографій, цифрові інструменти дозволяють змінювати реальність, перетворюючи зображення на щось нове, часто ідеалізоване [29]. Така можливість піддається критиці, оскільки візуальна реальність, яку ми бачимо в соціальних мережах, може створювати недосяжні стандарти краси або успіху, що призводить до психологічного навантаження на користувачів.

Погоджуємось з думкою А. В. Тютюнника у тому, що візуалізація є важливим етапом у процесі аналізу даних. Вона дозволяє подати результати досліджень у простій та зрозумілій формі, часто стаючи ключовим елементом для ухвалення рішень у різних сферах діяльності [31, с. 162]. Хоча багато хто асоціює візуалізацію виключно з лінійними графіками та таблицями, насправді це набагато ширша концепція, що включає систему передачі складних ідей, закономірностей і даних через візуальні образи.

На нашу думку, ще однією важливою зміною є те, що візуальні повідомлення стали набагато швидше розповсюджуватися, адже вони стали більш доступними через інтернет-платформи. Інформація, що передається через зображення або відео, здатна поширюватися на тисячі і навіть мільйони людей в лічені хвилини. Це відкриває великі можливості для навчання, самовираження, а також для маніпуляцій і фейкових новин. В умовах цифрової епохи важливою стає здатність критично сприймати отриману інформацію, вміти розрізняти правду від вигадки, оскільки неправдиві або маніпулятивні зображення можуть мати великий вплив на громадську думку.

Візуальні зображення не тільки транслюють інформацію, але й створюють культурні кодові системи, через які люди взаємодіють з навколишнім світом. Наприклад, емодзі, меми та інші форми цифрових зображень стали мовою, яку використовують мільйони людей по всьому світу для передачі почуттів і ставлення до подій. Ці символи стали частиною повсякденної мови, формуючи нові культурні коди в умовах цифрової епохи. Проте разом із можливостями, цифрові

технології несуть і нові виклики. Оскільки створення та поширення зображень стало настільки легким, зросла й кількість контенту, який потребує фільтрації та перевірки [1, с. 67-68]. З'явилися нові етичні дилеми, пов'язані з приватністю, маніпуляціями зображеннями, а також з тим, як зображення можуть впливати на громадську думку і політичні процеси. Наприклад, фото, що фальшиво маніпулюються для політичних чи комерційних цілей, можуть викликати значні суспільні наслідки.

Крім того, в епоху цифрових технологій змінився не лише сам процес комунікації, але й роль споживачів інформації. Кожна людина може стати учасником візуальної комунікації не тільки через споживання, але й через створення контенту. Це призводить до того, що ми всі стаємо активними учасниками візуального простору, здатними створювати й розповсюджувати значні візуальні послання.

Вважаємо, що цифрові технології також дозволяють зберігати величезну кількість зображень, що відображають події, процеси та емоції. Архівування цифрових фотографій надає змогу зберігати історію людства в новому форматі, де кожна подія чи етап розвитку може бути відображений через візуальні дані. Це змінює наш погляд на історичну пам'ять та документацію, а також відкриває нові можливості для наукових досліджень та архівування культурної спадщини.

Таким чином, візуальна комунікація в цифрову епоху стала невід'ємною частиною сучасного суспільства, яка має великий потенціал для розвитку і одночасно несе в собі значні виклики. Вона змінює не лише спосіб передачі інформації, але й саму структуру суспільства, формуючи нові соціальні, політичні та культурні реалії. Важливою є здатність критично оцінювати візуальні послання, розуміти їхній контекст та потенційний вплив на наше сприйняття світу.

5.2 Соціальна фотографія у контексті глобальних викликів

Соціальна фотографія є потужним інструментом комунікації, який дозволяє відображати реальність через об'єктив, підкреслюючи важливі соціальні питання,

культурні явища та зміни, що відбуваються в суспільстві. На нашу думку, вона не лише фіксує моменти, а й активно впливає на формування суспільної свідомості, розвиваючи в людей розуміння різних аспектів соціальних проблем. У контексті глобальних викликів, таких як зміни клімату, соціальна нерівність, міграційні процеси, пандемії та війни, соціальна фотографія набуває особливої важливості як потужний інструмент впливу, сприяючи освітленню проблем і пошуку рішень.

Як зазначає Л. Шутяк соціальна фотографія є важливим засобом привернення уваги до проблем, які часто залишаються поза межами широкого публічного обговорення. Вона дозволяє показати реальні наслідки глобальних викликів, наприклад, наслідки природних катастроф, насилля, соціальної нерівності та міграції. Зображення в такому контексті не лише документують ці явища, але й додають людський вимір, що робить проблему більш доступною та зрозумілою для широкої аудиторії [21]. Одним із важливих аспектів соціальної фотографії є її роль у підвищенні обізнаності про соціальні й екологічні проблеми. Через фотографії ми можемо побачити наслідки зміни клімату, дефіциту водних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та боротьби з бідністю. В таких фотографіях важливий не лише сам факт зображення, а й спосіб, яким фотограф намагається передати емоційний заряд ситуації, що може спонукати до дій.

Соціальна фотографія також сприяє розвитку соціальних рухів та кампаній. Наприклад, фіксація протестів, акцій, подій, які виступають за права людини, за соціальну справедливість чи за захист навколишнього середовища, допомагає мобілізувати громадськість і зібрати підтримку для змін. Фотографії стають частиною великих рухів, надаючи їм більшого впливу та видимості. Класичним прикладом є фотографії протестів у США 1960-х років, які стали символами боротьби за права афроамериканців і допомогли змінити суспільні настрої:

1. Фото Джеймса Кералеса, що зображує протестувальників, які йдуть під дощем, стали символом боротьби за виборчі права афроамериканців. Ці зображення стали одними з найвідоміших у історії руху за громадянські права (рис. 2.1) [42].

Рис. 5.1 Фото Джеймса Кералеса, що зображує протестувальників, які йдуть під дощем, стали символом боротьби за виборчі права афроамериканців (7 березня 1965 року, Сельма, Алабама) [42]

2. Фотографії протестів у Бірмінгемі (1963 рік). Фотографії, зроблені під час протестів у Бірмінгемі, показують жорстокість поліції щодо мирних демонстрантів. Ці зображення стали каталізатором для змін у законодавстві щодо громадянських прав та ін.

Не можна не згадати і те, як соціальна фотографія реагує на пандемії та глобальні кризи. Наприклад, під час пандемії COVID-19 фотографи зафіксували важливі моменти, що стосуються впливу хвороби на суспільство: спорожнілі вулиці міст, лікарів, що борються з інфекцією, людей, які переживають соціальну ізоляцію. Ці фотографії стали частиною історії, і вони допомогли зафіксувати емоційний стан суспільства під час кризи.

У 2020 році Ukraïner реалізував фотопроєкт «100 фото України 2020», який зафіксував моменти повсякденного життя українців до та під час пандемії. Серед знімків – медичний персонал, що виготовляє засоби індивідуального захисту, волонтери, які допомагають безпритульним, та ініціативи, спрямовані на підтримку громадян у період карантину [48]. Мстислав Чернов, український фотограф і журналіст, відомий своєю роботою під час війни в Україні, також зафіксував моменти пандемії. Його знімки, зроблені в Україні в 2020 році, відображають реалії боротьби з COVID-19, зокрема в лікарнях та на вулицях міст

[9] (рис. 2.2). На нашу думку, важливою характеристикою соціальної фотографії є її здатність до документування та збереження культурної спадщини. Через фотографії можна зафіксувати етапи розвитку різних культур, змін у суспільних структурах і у відносинах між людьми. Такі зображення стають не лише свідченням історії, але й інструментом для вивчення соціальних і культурних процесів.

Рис. 5.2 Фото М. Чернова «Виклики коронавірусу для українського сільського лікаря» [9]

Вважаємо, що, у зв'язку з технологічними змінами соціальна фотографія набуває нових можливостей. Наприклад, завдяки розвитку цифрових технологій, соціальна фотографія може миттєво поширюватися в інтернеті, досягаючи глобальної аудиторії за кілька хвилин. Соціальні мережі, такі як Instagram, Twitter і Facebook, стають платформами, де фотографії, що зображують важливі соціальні проблеми, можуть швидко стати вірусними, тим самим залучаючи ширшу аудиторію до обговорення певних питань. Проте, із цими можливостями зростають і певні виклики. Оскільки фотографії можуть бути використані для маніпуляцій чи викривлення реальності, виникає проблема етики в соціальній фотографії. Як фотографи, так і споживачі зображень повинні критично ставитися до того, як і чому вони використовують або інтерпретують фотографії. Важливо

враховувати контекст, у якому зображення були зроблені, а також зберігати баланс між правом на особисту приватність і правом суспільства на інформацію.

Також, на нашу думку, значною проблемою є виклики, що виникають через емоційну експлуатацію образів страждання. Часто фотографії, що відображають бідність, голод чи насильство, можуть сприйматися як «шокуючі», і це піднімає питання, чи є моральним використовувати такі зображення, щоб привернути увагу до проблеми. Виникає питання: чи не шкодять такі фотографії людям, яких зображують, і чи не об'єктивують їх лише як жертви?

Отже, соціальна фотографія має великий потенціал для впливу на зміну світогляду людей та сприяння соціальним змінам. Вона може служити інструментом для підвищення обізнаності, мобілізації громадськості та навіть зміни політичних курсів. У майбутньому, з огляду на цифрові технології та нові методи комунікації, соціальна фотографія матиме ще більший потенціал у боротьбі з глобальними викликами. Вона продовжить залишатися важливою частиною соціального та культурного дискурсу, фіксуючи моменти, що потребують уваги, та надихаючи на дії.

5.3 Етичні питання та соціальна відповідальність у цифровій фотографії

Цифрові зображення стали основним засобом комунікації, але разом із цим виникають численні етичні виклики, пов'язані з використанням цих зображень. Як зазначають дослідники М. І. Пипяк та Ю. А. Кокарча, цифрове безсмертя порушує важливі етичні питання, які можна застосувати до цифрової фотографії. Однією з головних проблем є питання конфіденційності та захисту приватності. Цифрові фотографії, як і цифрові копії особистості, можуть містити важливі особисті дані, які вимагають захисту. Іншою важливою проблемою є автентичність цифрових даних. Як забезпечити, щоб цифрові фотографії відображали істинну реальність і не були спотворені чи змінені після їх створення? [24, с. 207-209] Виникає питання, чи можливо зберегти цілісність фотографії, якщо вона буде змінена або

фальсифікована за допомогою новітніх технологій. Всі ці питання відносяться до етики створення та використання цифрових копій, де важливо зберігати історичну правдивість та індивідуальність.

На нашу думку, вплив нових технологій на соціальні відносини також є важливою етичною проблемою. Якщо людина має можливість продовжити своє існування в цифровій формі, як це вплине на соціальні відносини та культурні цінності? Це може створити нерівність між тими, хто має доступ до таких технологій, і тими, хто не має цієї можливості, а також порушити традиційні уявлення про смерть і збереження пам'яті.

Ще однією значною проблемою є автентичність цифрових зображень. Завдяки розвитку технологій редагування та маніпуляцій із зображеннями, стає все важче відрізнити оригінальні фотографії від змінених [14]. Це ставить під сумнів достовірність інформації, яку ми отримуємо через цифрові зображення, особливо коли мова йде про новини, медіа та документування важливих подій. Фальшування зображень може призвести до дезінформації, що впливає на громадську думку та підриває довіру до цифрових медіа.

Як відмічаю К. С. Назаренко, соціальна відповідальність фотографів та медіаорганізацій полягає в тому, щоб уникати маніпулювання зображеннями з метою обману або маніпуляції громадською думкою. Вони повинні враховувати моральні норми та етичні принципи, коли вирішують, які зображення публікувати і в якому контексті [23, с. 246-251]. Це стосується як новинних фотографій, так і комерційних зображень, що використовуються для реклами чи соціальних кампаній. Використання зображень без дозволу людей, зображених на них, також є порушенням етичних норм, що веде до порушення прав особистості.

Вважаємо, що, не менш важливим є питання соціальної нерівності, яку можуть спричинити цифрові фотографії. У світі, де багато людей мають доступ до технологій для створення та публікації зображень, існує ризик того, що соціальні нерівності можуть поглибитися через нерівний доступ до можливостей публікації фотографій. Це може стосуватися не тільки технологічного доступу, а й культурних та економічних аспектів, коли певні групи людей можуть бути

зображені в негативному світлі, або ж навпаки – бути ідеалізованими за допомогою маніпуляцій зображеннями.

Цифрові платформи також несуть соціальну відповідальність за те, як зберігаються та використовуються фотографії користувачів. Важливо, щоб ці платформи впроваджували відповідні механізми безпеки, забезпечуючи захист особистих даних та запобігаючи несанкціонованому доступу до приватних фотографій. Також необхідно передбачити можливість видалення або редагування зображень користувачами для збереження контролю над своїми даними після їх публікації. Крім того, важливо розглядати етичні аспекти використання фотографій у наукових та історичних дослідженнях [23, с. 246–251]. Відкритий доступ до архівів з фотографіями має бути збалансованим із повагою до приватності тих, хто зображений на цих фото. У таких випадках необхідно дотримуватися принципів етики та забезпечити належне використання фотографій з урахуванням контексту, в якому вони були створені.

На нашу думку, соціальна відповідальність у цифровій фотографії також полягає в підтримці етичних стандартів, що забезпечують справедливе відображення різноманітних соціальних груп, без експлуатації або маніпулювання. Важливо, щоб фотографи та медіа не використовували зображення для посилення стереотипів чи дискримінації, а натомість прагнули до представлення людей і культур з повагою та розумінням.

Отже, етичні питання у цифровій фотографії є складними і багатограними, і вони вимагають постійного перегляду та адаптації у зв'язку з розвитком нових технологій та змінюваними соціальними умовами. Важливо, щоб усі учасники процесу створення та використання фотографій – від фотографів до платформ і споживачів – брали на себе соціальну відповідальність, забезпечуючи справедливість, приватність і етичність у використанні цифрових зображень.

Висновки до розділу 5

В умовах цифровізації соціальна фотографія стає потужним інструментом для привернення уваги до глобальних проблем, таких як зміни клімату, соціальна нерівність і міграційні процеси. Вона не лише фіксує важливі моменти, але й активно формує громадську свідомість, сприяючи соціальним змінам і підвищенню обізнаності про актуальні проблеми. Проте з розвитком цифрових технологій виникають нові етичні виклики, зокрема пов'язані з приватністю, автентичністю фотографій та соціальними нерівностями. Важливою залишається відповідальність фотографів та медіа за правильне використання зображень, з урахуванням моральних норм та етичних стандартів, для запобігання маніпуляціям і збереження прав особистості. У зв'язку з цим, соціальна фотографія вимагає постійного переосмислення етичних норм і адаптації до нових технологічних реалій.

РОЗДІЛ 6

ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФОТОГРАФІЇ У ЦИФРОВИХ МЕДІА

6.1 Сучасна українська фотографія у соціальних мережах: хроніка війни між політикою та етикою

У сучасному медіаконтексті соціальна фотографія поширюється через різноманітні канали комунікації, кожен з яких має свої особливості впливу на аудиторію. До традиційних засобів масової інформації належать друковані газети, журнали та телевізійні репортажі, де соціальна фотографія слугує ілюстративним матеріалом для висвітлення важливих суспільних подій. Онлайн-портали, зокрема новинні сайти та блогплатформи, забезпечують оперативне оновлення візуального контенту та ширший доступ до аудиторії. На нашу думку, найбільший вплив на сучасну рецепцію соціальної фотографії здійснюють соціальні мережі, такі як Instagram, Facebook, TikTok, а також фотохостинги на зразок Flickr, де візуальні образи стають вірусними завдяки можливості швидкого поширення та коментування. Алгоритми цих платформ визначають, які саме фотографії користувач бачить у стрічці: наприклад, Instagram просуває візуально привабливі зображення, TikTok формує персоналізований візуальний «ландшафт» за інтересами користувача, що безпосередньо впливає на формування візуальних трендів і сприйняття соціальних проблем через фотографії.

У межах дослідження соціальної фотографії в сучасних українських медіа доцільно звернутись до прикладу візуального контенту з Instagram-акаунтів *Suspilne Kharkiv* та *h_saltovka*, які активно фіксують події, пов'язані з повномасштабною війною рф проти України. Ці світлини не лише виконують інформаційно-документальну функцію, а й мають високий емоційний заряд, формуючи суспільну думку, викликаючи емпатію та мобілізуючи аудиторію.

Перший знімок, опублікований до Міжнародного дня пожежників, зображує двох рятувальників, один з яких, виснажений, сидить із нахиленою головою, поки

інший ллє на нього воду. Композиція будується навколо людяності в межах професійного героїзму: важкий захисний одяг, фізичне виснаження та втома, що читається в позах і виразах облич. Кадр апелює до глибокого співчуття, розкриваючи глядачу невидиму сторону війни – повсякденну працю тих, хто рятує життя після обстрілів. Така фотографія формує рамку (фрейм) героїзму без пафосу, де головні герої – це звичайні люди, що виконують свої обов’язки з гідністю (рис. 6.1, фото ліворуч).

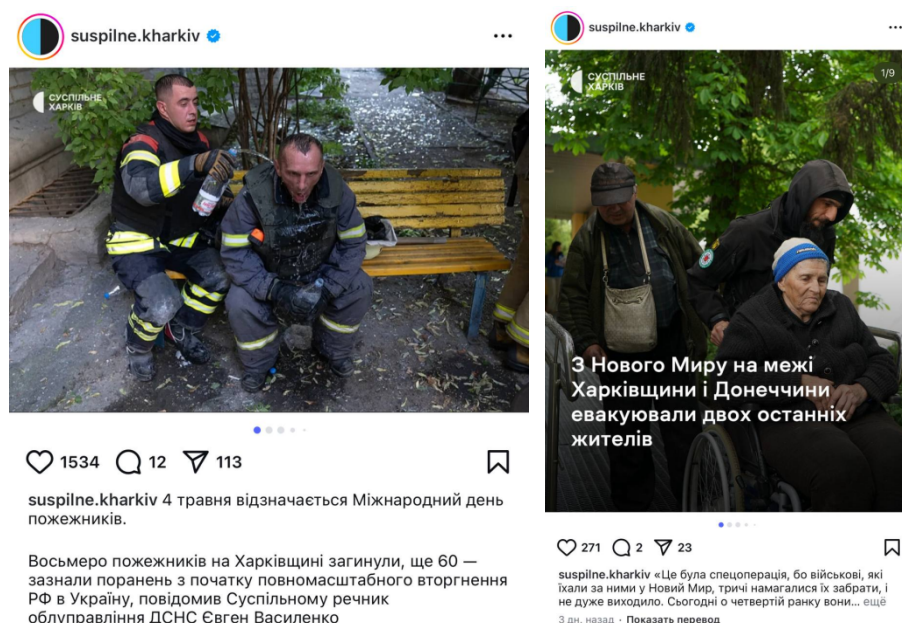

Рис. 6.1 Фотографії з Instagram-акаунту Suspilne Kharkiv [51]

Інший приклад – фото евакуації останніх мешканців з села Новий Мир на межі Харківської та Донецької областей. У центрі кадру – літня жінка в інвалідному візку, яку вивозить військовий у чорному худі, поряд іде літній чоловік. Контраст між вразливістю цивільних та захищеністю військових створює візуальний наратив про гуманність та турботу. Фото демонструє, як солдати рятують не лише території, а й життя людей, що підкреслює соціальну роль армії в умовах гуманітарної кризи (рис. 6.1, фото праворуч).

Наступна серія фото із акаунту *h_saltovka* охоплює декілька потужних візуальних сюжетів (рис. 6.2). Зокрема, кадр із бійцями підрозділу «Гострі картузи» на тлі банера «Ми разом, ми харків'яни» показує групу військових, які

стоять у строю з однаковими беретами та одностроями. Тут фотографія виконує ідентифікаційну функцію, підсилюючи відчуття єдності, солідарності та локальної гордості. Водночас наратив зберігає культурний підтекст, адже образ «гострих картузів» відсилає до британського серіалу, створюючи меметичний, легко впізнаваний візуальний образ, що сприяє його поширенню в соціальних мережах.

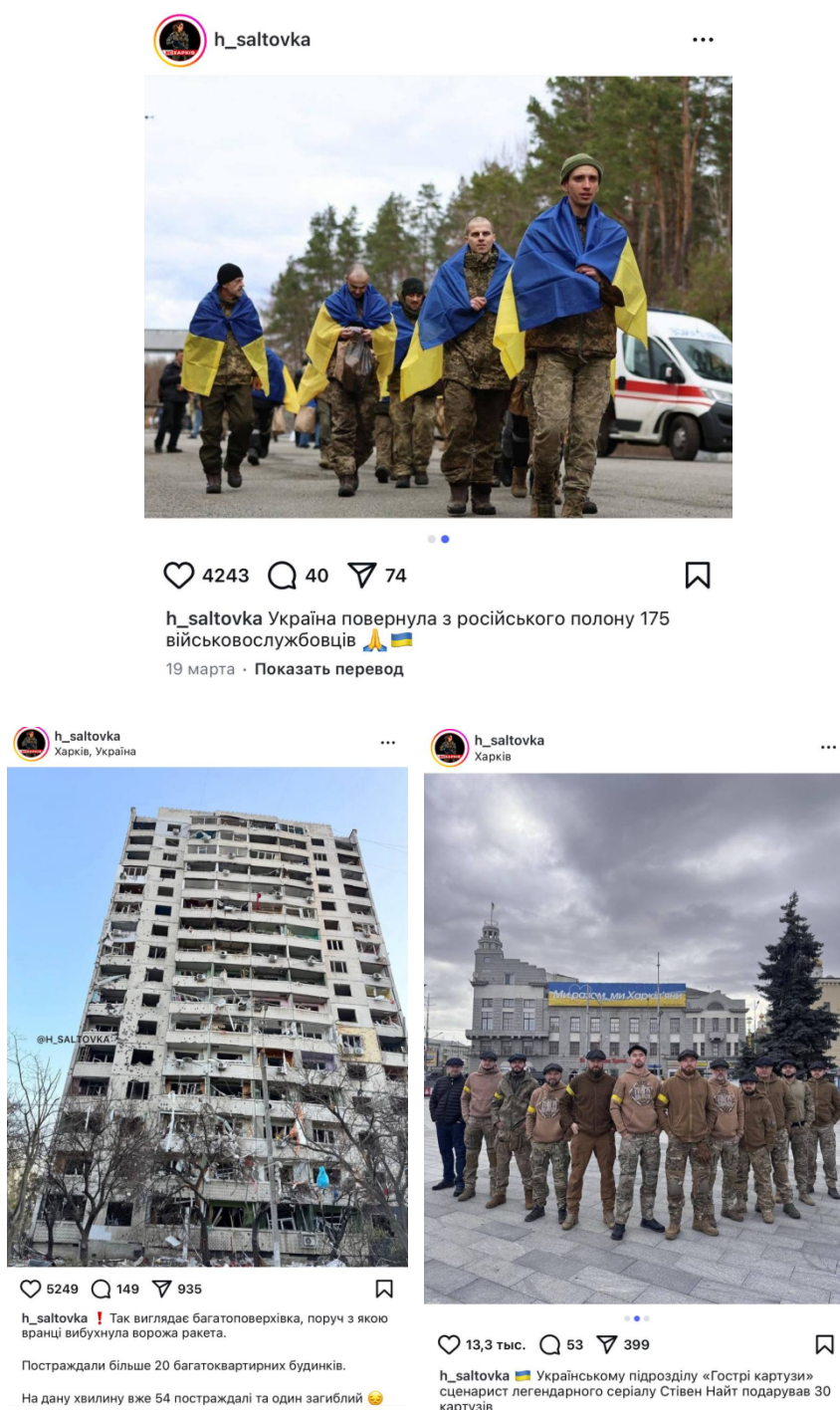

Рис. 6.2 Фотографії з Instagram-акаунту *h_saltovka* [52]

Окрема категорія – це кадри із поверненням українських військовополонених. Група солдатів іде в напрямку камери, загорнута в державні прапори. Обличчя – зосереджені, втомлені, але гідні. Композиція формує емоційний контрапункт: це одночасно і перемога, і біль. Така фотографія транслює символіку визволення, сили духу і національної єдності, що робить її соціально зарядженою та символічною. Нарешті, останнє фото демонструє зруйновану багатоповерхівку після ракетного удару. Геометрія кадру підсилює масштаб руйнування – ми бачимо не лише вибиті вікна, а й дірки в стінах, зруйновані балкони, зім'яті кондиціонери. Підпис доповнює візуальний ряд, повідомляючи про кількість постраждалих. У цьому випадку знімок виступає як візуальний доказ, що фіксує злочин проти цивільного населення, і набуває особливого значення в контексті медіадокументації для майбутнього правосуддя.

Отже, ці публікації є прикладами ефективної соціальної фотографії, яка не лише передає емоцію, але й виконує інформаційно-політичну та етичну функції. Через прості, але змістовні кадри створюється візуальна хроніка війни, яка формує суспільну пам'ять і впливає на громадську думку не меншою мірою, ніж текст або відео. Такі зображення стають медіаподією, яка виходить за межі екрану смартфона і потрапляє в колективну свідомість.

6.2 Оцінка впливу української соціальної фотографії на соціальні явища та громадську думку

У цифрову епоху соціальна фотографія перетворилася на потужний інструмент впливу, здатний не лише ілюструвати події, а й формувати громадську думку, викликати емоційні реакції та ініціювати соціальні зміни. Візуальні образи постраждалих, руйнувань або актів гуманізму часто стають тригерами громадського резонансу – вони стимулюють обговорення, збори коштів, підписання петицій. Такі знімки дедалі частіше стають центром інформаційних кампаній і основою цифрового активізму, де одна фотографія здатна мати більший вплив, ніж десятки текстів.

Одним із яскравих прикладів соціальної фотографії, що стала тригером громадського резонансу в Україні, є знімок, зроблений у місті Буча після звільнення від російських військ. Фотографія зображує вулицю, усіяну тілами загиблих мирних мешканців, деякі з яких мали зв'язані руки. Цей кадр, опублікований у квітні 2022 року, миттєво облетів світові медіа та соціальні мережі, викликавши хвилю обурення, співчуття та закликів до дій. Після поширення цього зображення відбулися численні акції протесту, публічні заяви світових лідерів із засудженням дій російської армії, а також було ініційовано розслідування можливих воєнних злочинів у Бучі. Крім того, фотографія сприяла активізації збору гуманітарної допомоги для постраждалих регіонів та посиленню міжнародної підтримки України. Цей випадок ілюструє, як одна фотографія може стати потужним інструментом впливу на громадську думку, мобілізувати суспільство та міжнародну спільноту до конкретних дій (рис. 6.3).

Рис. 6.3 Фотографія Бучі після звільнення від російських військ [8]

На нашу думку, соціальні фотографії мають сильний вплив на формування ставлення аудиторії до подій і проблем, апелюючи не до логіки, а до емоцій – гніву, жалю, співчуття. Вони створюють візуальний фрейм, через який глядач сприймає подію як трагедію чи надію. Особливу роль відіграє здатність таких зображень викликати емпатію та солідарність: сцени з життя цивільних, евакуацій

або роботи волонтерів підкреслюють людський вимір війни та сприяють формуванню спільної національної ідентичності. Деякі фотографії стають візуальними символами – мемами, банерами, елементами інформаційних кампаній. Географія поширення також дає змогу оцінити, в яких регіонах певна тематика викликає більший резонанс або політичний ефект.

Одним із прикладів соціальної фотографії, що стала візуальним символом та елементом інформаційної кампанії, є зображення вбитої жінки з червоним манікюром, зроблене фотографом Reuters Зохрою Бенсемра в Бучі. Цей кадр став одним із символів страшних злочинів проти людяності російських окупантів. Після того, як знімок облетів перші смуги українських та світових ЗМІ і соціальні мережі, її впізнала за характерним манікюром інша мешканка Бучі Анастасія Субачова [18]. Цей випадок ілюструє, як одна фотографія може стати потужним інструментом впливу на громадську думку, мобілізувати суспільство та міжнародну спільноту до конкретних дій (рис. 3.4).

Рис. 6.4 Фото жінки з червоним манікюром Зохри Бенсемра в Бучі [21]

Іншим прикладом є використання фотографії дітей у вишиванках на ріпаковому полі, зробленої українською фотографинею Ганною Пасічник. Ця світлина була без дозволу використана на білбордах в окупованому Херсоні з проросійськими гаслами, що викликало обурення в українському суспільстві та

привернуло увагу до проблеми маніпулятивного використання зображень у пропаганді [34] (рис. 6.5). Цей випадок підкреслює важливість етичного використання соціальних фотографій та їхнього впливу на формування громадської думки.

Рис. 6.5 Фото дітей у вишиванках на ріпаковому полі Ганни Пасічник [34]

Окремий аспект – це використання соціальних фотографій як доказів. Багато знімків, зроблених у зоні бойових дій або під час гуманітарних криз, використовуються як візуальне свідчення для міжнародних розслідувань, судових процесів або звітів правозахисних організацій. Таким чином, фотографія набуває юридичного та історичного значення, ставши документом, що фіксує реальність. Отже, соціальна фотографія в епоху цифрових медіа стала не просто способом візуальної комунікації, а потужним соціальним інструментом, здатним впливати на настрої, поведінку та рішення як окремих осіб, так і цілих спільнот. Її сила полягає в здатності змусити побачити, відчувати і, зрештою, діяти.

Соціальна фотографія в сучасних медіа активно використовує візуальні прийоми для підсилення емоційного впливу: крупні плани облич, зображення сліз або болісних жестів створюють фокус на переживаннях людини. Символічні елементи – державні прапори, плакати, контрастне освітлення – підкреслюють драматизм і додають кадру ідеологічного змісту. Часто застосовуються кольорові модифікації: чорно-білі фільтри для створення ефекту «вічності» або яскраві – для

залучення уваги в Instagram. Оцінити вплив таких зображень дозволяють цифрові метрики: кількість лайків, репостів, коментарів, а також Virality Rate (коефіцієнт вірусності), який показує, як швидко фотографія поширюється в мережі. Важливою також є географія поширення, що дозволяє визначити, в яких регіонах певна тематика соціальної фотографії викликає більший резонанс. Для наочного підтвердження впливу соціальних фотографій у цифровому просторі нижче подано діаграму, яка відображає рівень взаємодії користувачів із зображеннями, розміщеними в Instagram-акаунтах *@suspilne.kharkiv* та *@h_saltovka* упродовж 2022–2024 років, за такими показниками, як кількість лайків, коментарів і репостів (рис. 6.6):

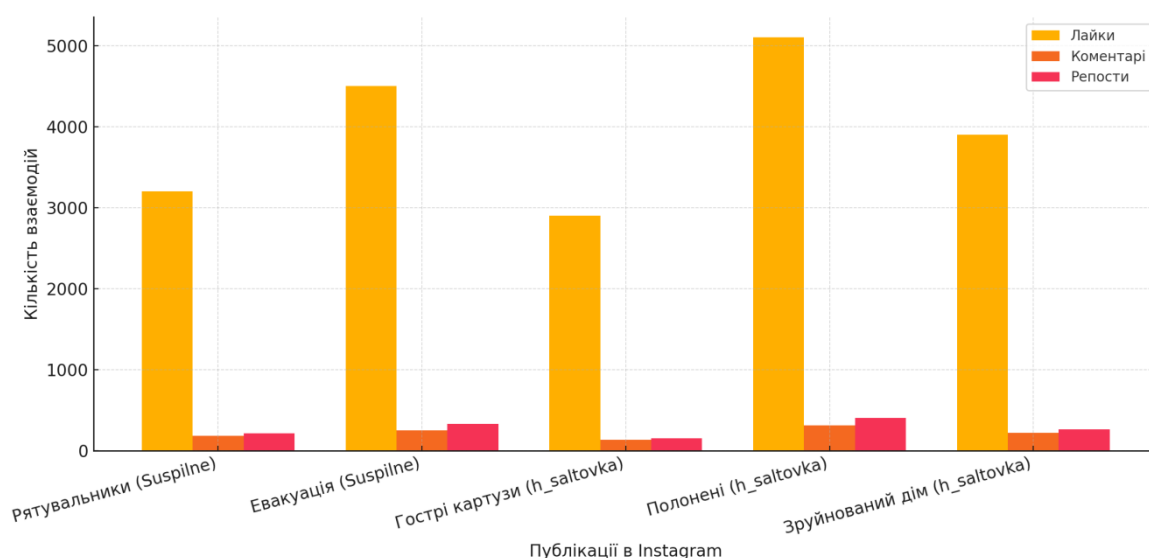

Рис. 6.6 Показники впливу соціальних фотографій в Instagram-акаунтах *@suspilne.kharkiv* та *@h_saltovka* упродовж 2022–2024 [51; 52]

Ця діаграма демонструє, що найбільший рівень взаємодії аудиторії спостерігається у публікаціях, які мають сильне емоційне навантаження, зокрема фото евакуації цивільних та повернення військовополонених. Саме ці зображення отримали найбільшу кількість лайків, коментарів і репостів, що свідчить про високу чутливість аудиторії до сюжетів із людськими долями та символічним підтекстом. Водночас знімки із зруйнованими будівлями та портрети

рятувальників також викликають значну реакцію, що підтверджує соціальну ефективність візуального контенту як засобу формування громадської думки.

Таким чином, відібрані нами приклади з українських Instagram-акаунтів демонструють різні візуальні стратегії: зображення рятувальників, евакуацію цивільних, військових у строю, повернення полонених і наслідки ракетних ударів. Ці фотографії не лише інформують, а й викликають співпереживання, підсилюють відчуття національної єдності, документують війну як історичну подію. Завдяки емоційному фокусу, символічним деталям та алгоритмам поширення, соціальна фотографія набуває здатності впливати на громадську думку і стає важливим інструментом формування суспільної свідомості.

6.3 Посилення ролі соціальної фотографії у суспільних змінах

Соціальні фотографії, розміщені в українських цифрових медіа під час війни, уже мають значний вплив завдяки своєму змістовному наповненню, емоційній силі та контекстуальності. Водночас для ще більшої активізації суспільної реакції та залучення до соціальної дії доцільно вдатися до низки комунікаційних, технічних і креативних рішень. Розглянемо можливі рекомендації для кожного з трьох проаналізованих в підрозділі 6.1 зображень.

1. Фото з Instagram-акаунту *Suspilne Kharkiv* (див. рис. 6.1), на якому зображено евакуацію літньої жінки в інвалідному візку з села Новий Мир, створює глибоко гуманітарний сигнал: з одного боку – це кадр про вразливість, з іншого – про турботу, захист і людяність у надзвичайних обставинах. Композиція підсилює емоційний вплив, показуючи взаємодію цивільного і військового, що формує візуальний образ соціальної підтримки. Щоб посилити вплив подібної соціальної фотографії, можна запропонувати такі прийоми:

– персоналізувати історію героїв на зображенні – додати короткий текстовий опис, хто ця жінка, куди її евакуюють, чому вона залишалася в зоні обстрілів – це дозволить глядачеві глибше емпатизувати;

- розширити серію фото: наприклад, додати кадри до та після евакуації, побут у тимчасовому притулку, слова вдячності від родичів – це створить повноцінну історію замість одиночного кадру;

- використати мультимедійний формат – додати аудіокоментарі військового або самої жінки, або візуальні QR-коди до відеоінтерв'ю;

- опублікувати фото на міжнародних платформах (з англomовним описом), аби підкреслити універсальність теми – людяність у війні – та привернути увагу до українського досвіду;

- додати підпис із закликом до дії (call to action): наприклад, посилання на благодійний збір для евакуаційних бригад чи соціальної підтримки літніх людей у зоні бойових дій.

Таке поглиблення візуального повідомлення дозволяє розширити межі емоційного впливу, сприяти більш активному залученню аудиторії та формуванню конкретної дії у відповідь.

2. Фото з акаунту *h_saltovka* (рис. 6.2), що передає наслідки обстрілів у житлових районах Харкова, можна ефективніше використовувати у громадських кампаніях, якщо:

- створити колаж «до і після», який підкреслить різницю та покаже втрату нормального життя;

- додати підписи з хештегами (*#KharkivUnderFire*, *#SaveUkrainianCities*), що мають вірусний потенціал у соцмережах;

- залучити до репостів інфлюенсерів або організації, що підтримують урбаністичні або гуманітарні ініціативи.

3. Фото з Бучі після звільнення (рис. 6.3) – одне з найрезонансніших – шокувало міжнародну спільноту. Водночас, аби запобігти «візуальній втомі» від повторення одних і тих самих зображень, можна:

- створити мультимедійну інтерпретацію (виставка, короткометражне відео, AR-рішення) з цим кадром як візуальним символом трагедії;

- розмістити фото в контексті серії свідчень очевидців — наприклад, у форматі сторітелінгу чи мінідокументального циклу;

– використовувати зображення в офіційних інформаційних кампаніях, що звертаються до міжнародної аудиторії з закликом до дій.

Загалом, підсилення впливу соціальної фотографії в епоху цифровізації потребує не лише естетичних рішень, а й глибокої медіастратегії: персоніфікації історій, мультиканального охоплення та постійного контекстуалізування образу. Саме такі методи дозволяють фотографії вийти за межі документа і стати активним інструментом соціальних змін.

6.4 Порівняльний аналіз: оцінка американської та української соціальної фотографії у контексті їхнього впливу на аудиторію

Соціальна фотографія як форма візуального мистецтва та медіависловлювання є потужним інструментом впливу на громадську думку як в Україні, так і в США. Водночас культурний, політичний і медійний контексти зумовлюють відмінності у формах подачі, тематиці та способах взаємодії з аудиторією. В американській традиції соціальна фотографія має глибоке історичне коріння, починаючи з фотографій Льюїса Хайна (дитяча праця), Волкера Еванса (велика депресія) чи фотографій часів протестів 1960-х років. У сучасному контексті американські фотографи активно фіксують теми расової нерівності, міграційної політики, зміни клімату, масових протестів (наприклад, *#BlackLivesMatter*).

Соціальна фотографія змінюється разом із суспільством і технологіями, однак її головна функція – впливати на громадську свідомість – залишається незмінною. Щоб простежити трансформацію цієї функції, важливо порівняти класичні американські зразки соціальної фотографії XX століття з сучасними українськими прикладами, зробленими під час війни 2022–2024 років.

Рис. 6.7 Льюїс Хайн. «Дитина, яка працює на заводі» (1908) [45]

Фотографія з евакуації в Новому Мирі (рис. 6.1) демонструє вразливість літніх людей у критичних соціальних обставинах. Її порівняння із класичною фотографією Льюїса Хайна – хоч і менш напряду пов’язане з дитинством, – дозволяє виявити спільну тему соціального захисту та турботи про незахищені групи населення. В обох випадках увагу глядача привертають емоційні деталі: тілесна втома, погляди, контрасти у зовнішності, що формують уявлення про структурну нерівність та людську гідність.

Фото Себастьяна Сальгадо, «Золотий рудник Серра Пелада» (1986) (рис. 6.8) та фото Бучі після звільнення (рис. 6.3) мають спільну рису – масштабність страждань і тілесну вразливість. Сальгадо показує безправність робітників у нелюдських умовах, тоді як українське фото фіксує сліди звірств і гуманітарної катастрофи. Якщо Сальгадо апелює до універсального образу експлуатації, то кадр із Бучі – це візуальний доказ військових злочинів, що використовується не тільки в медіа, а й у правозахисних документах, презентаціях для ООН, трибуналів тощо.

Рис. 6.8 Себастьян Сальгадо. «Золотий рудник Серра Пелада» (1986) [28]

Доротея Ланж, «Мати-мігрантка» (1936) (рис. 6.9) та фото з акаунту *h_saltovka* (рис. 6.2) зосереджуються на особистій трагедії як символі соціального лиха. Ланж створила образ Великої депресії через обличчя матері, фото стало символом цілої епохи. Українське зображення руйнувань у житлових кварталах Харкова також передає стан втрати, невизначеності, болю цивільного населення. Але якщо фото Д. Ланж існує як ікона минулого, то фото *h_saltovka* – це реакція в реальному часі, що вимагає миттєвої дії: допомоги, евакуації, підтримки.

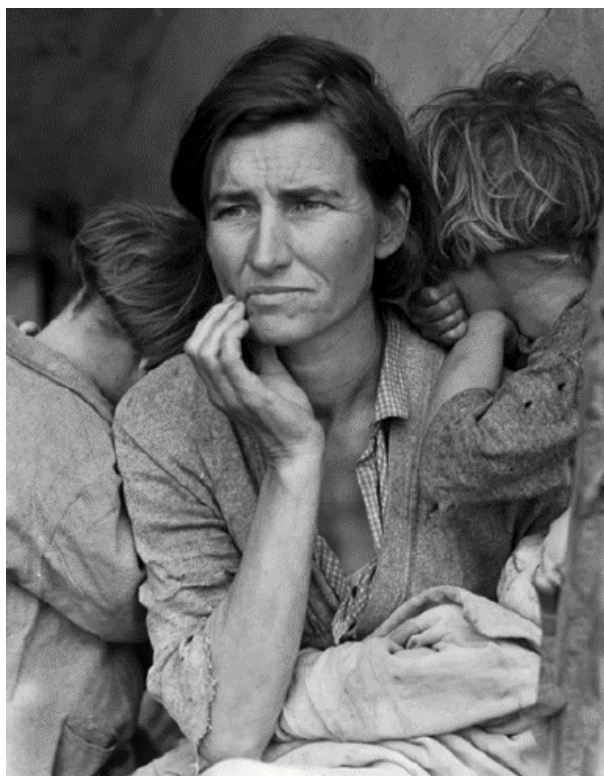

Рис. 6.9 Доротея Ланж, «Мати-мігрантка» (1936) [11]

Таким чином, класична соціальна фотографія спрямована на документування соціальних проблем з метою формування довготривалої суспільної думки. Натомість сучасна українська соціальна фотографія функціонує в умовах швидкої цифрової комунікації – її завдання не лише зобразити трагедію, а й спонукати до негайної реакції, поширення, міжнародного тиску. Обидва типи фотографій мають потужний гуманістичний потенціал, але працюють із різними темпами історичного впливу.

Висновки до розділу 6

Проведений аналіз засвідчив, що соціальна фотографія в сучасних умовах виконує значно ширшу функцію, ніж проста фіксація подій. Вона стала важливим інструментом впливу на громадську думку, джерелом емоційної мобілізації, збереження історичної пам'яті та навіть правовим доказом у міжнародних процесах. Приклади з українських Instagram-акаунтів підтвердили: візуальні

образи, що фіксують події війни, здатні формувати суспільні наративи, викликати співпереживання, зміцнювати почуття національної єдності та спонукати до дії.

Порівняльний аналіз американської та української традицій соціальної фотографії показав суттєві відмінності у фокусі, формі та меті подачі. У США домінує символізм, мистецьке осмислення соціальних проблем і фрейминг боротьби за права, тоді як в Україні – безпосереднє документування реальності, зокрема воєнної, з акцентом на солідарність, спротив і виживання. Попри це, в обох країнах фотографія залишається універсальною мовою, яка здатна змінювати суспільство – як через миттєвий емоційний вплив, так і через довготривалу роботу з пам'яттю.

РОЗДІЛ 7

АВТОРСЬКИЙ ПРОЄКТ ПРАКТИЧНОГО ГАЙДУ “СОЦІАЛЬНА ФОТОГРАФІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ”

7.1 Основні ідеї гайду: ідея та цінності

Соціальна фотографія завжди була не основним способом впливу на соціум, але таким важливим, що наразі ця думка повністю змінилась. Маючи у житті нескінченний запас різних фотографій, наша рутинна повністю перетворилась із звичайного спілкування на доповнення тексту картинками, а іноді текст взагалі переходить на другий план.

Журналісти, волонтери, фотографи та звичайні перехожі стали авторами великої кількості публікацій, які пов’язані з соціальним візуальним результатом сучасних подій в світі, особливо в Україні. Не важливо чи маєш ти зв’язки або підписників в соціальних мережах - пости про наслідки війни розлітаються швидше, ніж вони відбуваються. Але справа в тому, як це впливає на людей: що вони відчують, побачивши фото, чи виражають вони якісь емоції, відкриваючи відео, та що роблять у результаті з інформацією, яку переглянули.

Не всім пощастило мати силу зберегти своє психологічне здоров’я у нормі, кожен день проживаючи страшні реалії життя. Хтось вже давно не витримав цього страху і виїхав у безпечніше місце, хтось пішов захищати своїх рідних, жертвуючи собою, а хтось залишився вдома і тихо проживає цю біль у собі.

Раніше ми дізнавалися новини через окремих представників: з телебачення, від журналістів або волонтерів. Наразі наслідки війни настільки близькі до кожного з нас, що їх неможливо не бачити. Тому кожен, хто пройшов крізь місце вибуху - фотографує не тільки руйнування, а й людей, які від цього постраждали. Сльози, розірваний одяг, руки в уламках скла, а головне - біль в очах, страждання за рідними та відсутність житла – все це тепер можна побачити у кожній другій фотографії у новинах чи соціальних мережах. Наше життя вже перестало бути

конфіденційним. Але тепер ми не тільки ділимося своєю активністю в Інстаграм, а й розповідаємо, що чули вибухи, бачили дим або збираємо гроші на допомогу.

Здавалося б, чому це варто розглядати як проблему? А відповідь у тому, що за нашим почуттям жертви, ми забули про етику у тому, що публікуємо та говоримо. Тепер сучасне життя стало таким, що люди гоняться за показом фотографій з місця вибуху не тільки для того, щоб показати як страшно, але й заради свого авторства, ніби “дивись, я перший це показав, я там був, я жертва”. У цей момент неважливо: чи дозволяли розповідати про цей жах, чи має та людина згоду від поранених, щоб їх сфотографувати, чи є етичними його дії.

Таким чином, проблема етичності у соціальній фотографії актуальна і має обов’язково розглядатися та вирішуватися. Адже все, що ми робимо, має свої наслідки, з якими потім доводиться жити.

Гайд «Соціальна фотографія та збереження гідності людини» є новою сходинкою до відповідальності, етичності та правильності опублікування фотографій, які можуть вплинути на суспільство. Ми покажемо: як робити світлини так, щоб передати емоції без обличчя, як ракурси впливають на кадр, наскільки важливий кожен крок у соціальності, а також розповімо, які права і відповідальність має фотограф, щоб бути автором соціальної фотографії.

Мета цього гайду – показати, як за допомогою фотографії можна говорити про суспільно важливі теми, не принижуючи людину та не порушуючи її права.

Гайд підійде як для фотографів, журналістів, волонтерів, медійних людей, так і для звичайних читачів, які хочуть познайомитися із проблематикою.

7.2 Етика української соціальної фотографії

Соціальну фотографію часто плутають із художньою, бо відчувається емоційний вплив в обох жанрах; а спільна риса соціальних та репортажних світлин – фіксування подій. Але насправді відмінностей у цих напрямках фотографії набагато більше, ніж схожості.

Найголовнішою відмінністю у трьох жанрах фотографії є мета світлин. Соціальна фотографія створена для заклик до суспільства змінюватися. Художня фотографія показує нам власний світ автора. А мета репортажної фотографії - швидко задокументувати подію без втручання в неї.

Розглянемо кожен з трьох напрямів фотографії окремо. Репортажна фотографія – це світлини, які містять в собі відображення конкретної події, передаючи ситуацію об'єктивно, без власної думки автора. Можна сказати, що у цьому випадку, все відбувається чисто, як воно є. Але маємо зазначити, що незважаючи на відсутність емоцій фотографа у кадрі, саме він обирає ракурси та момент знімку. Тож, все ж таки, репортажна фотографія не на 100% об'єктивна. Але це не заважає цьому напрямку реалізовувати свою мету.

Репортажна фотографія пов'язана із журналістикою. Це можна побачити у схожості об'єктів зйомки та необхідних характеристиках: показ новин, швидкість створення та обробки, чесність та точність у матеріалі. Тож можемо зробити висновок, що репортажна зйомка не висловлює свої думки, а тільки фільмує реальність.

Якщо ми говоримо про художню фотографію, то її ціль протилежна репортажній. Тут вже ми бачимо реалізацію автора через своє самовираження почуттів, думок, ідей та символів. Художня зйомка має більше свободи, адже що б не зробив автор, це можна розкрити як творчість та індивідуальний задум. Важливою відмінністю від інших двох напрямів, художня фотографія може бути постановочною та нереальною. У даному випадку ми можемо легко змінювати природні кольори на незвичайні, користуватися фотошопом для урізноманітнення образів, вписувати в кадр власні асоціації та почуття. Але незважаючи на таку різницю у реалізації світлин, деякі соціальні фото можуть легко переплітатися із художніми, якщо автор додасть у заклик візуальні метафори, символи та частинку свого нереального світу.

Соціальна фотографія, як ми вже казали, має на меті вплив на людей та привертання уваги до важливих проблем: війна, нерівність, екологічні кризи тощо. У даному випадку ми не можемо обійтися без почуттів, настрою, власного

ставлення та масштабності проблеми. Соціальна фотографія розглядає насамперед проблему соціуму або окремих груп населення, але не виключає наявність індивідуальних історій однієї людини.

Таким чином, ми можемо отримати соціальну фотографію, якщо до репортажної зйомки, де показана подія, ми додамо емоції та позицію автора із художнього напрямку і найголовніше спонукання до дій, що закріпить на світлині соціальність.

Соціальна фотографія є особливим жанром, який формує в собі поєднання фіксування реальності, емоційності сюжету та мотивації до змін та вирішення проблеми. Соціальна фотографія на противагу художній та репортажній, зосереджується не тільки на красі та прийомах зйомки або правдивості сюжету, а і на емпатії, чуйності та розумінні почуттів інших. Такий жанр фотографії - це не тільки мистецтво, а психологічна підтримка тих, хто зіткнувся з проблемою.

Через зв'язок з людьми, фотограф, який займається соціальною фотографією, має нести велику відповідальність за свої роботи. Межа між етикою та публічністю у сучасному світі дуже розмита. Будь-яка фотографія – це взаємозв'язок між автором кадру та людиною, але якщо це соціальна зйомка, ми повинні особливо пам'ятати про гідність та моральні аспекти фото. Кожен герой нашої світлини має право на те, щоб бути гідно показаним у сюжеті, незважаючи на складність його історії та інші обставини. Фотограф повинен мати на меті розкрити тему не через страждання людини, а через силу та надію, без приниження героя. Страшно уявити, що відчуває людина, яку висвітлили у неприємному образі жалю та болю. Тому перше, що ми повинні зробити на місці фотографа у цей момент – поставити запитання самому собі: “Чи не принижую я людину своєю світлиною?”. Соціальна фотографія має показувати проблему, її складність та актуальність, а не особистість людини, яка пережила складну подію.

У часи безмежної можливості фотоманіпуляцій, поява фейків допомагає показувати людину зовсім іншою, не такою як в реальності, що є одним з критеріїв приниження у фотографії. Ми бачимо тільки те, що нам показують, а це не завжди правда. Звісно, ми сподіваємось, що у більшості випадків це не

навмисно, але, на жаль, заради ефекту та збільшення драматизму люди готові на все.

Вплив опублікованих фотографій завжди має наслідки: як позитивні, так і негативні. Як ми вже зазначали, фотографія, навіть репортажна, не є повністю об'єктивною, адже фотограф за допомогою композиції, ракурсів, світла та саме моменту зйомки може підсвідомо впливати на глядача. Тож влада у фотографії належить саме автору знімку: він вирішує як це буде показано, які почуття буде викликати кадр та як сприйматиметься об'єкт зйомки. Ми радіємо, коли фото змушують інших людей змінювати своє ставлення на благо: фото війни можуть бути стимулом для іноземців допомогти українцям; фото безхатків, викликаючи співпереживання, змушують людей не проходити повз, а допомогти; фото забруднення лісу стимулюють людей краще відноситися до природи та навколишнього середовища. За допомогою соціальної фотографії ми підвищуємо обізнаність людей, мотивуємо їх зробити певні дії, підтримуємо оточуючих через збільшення емпатії. Але негативні наслідки частіше за все мають більш вагомий вплив, ніж позитивні.

Публікації в Інтернеті – це не чутки, не чийсь спогади, це матеріал, який може залишитися в соціальних мережах назавжди, тому до такого кожен автор повинен бути готовий. Коли ми заходимо на будь-який Інтернет-простір, частіше за все ми бачимо перебільшену версію подій: клікбейтні заголовки (наприклад: “Війна буде тривати ще 30 років” або “США закриває небо”), які насправді не несуть справжньої інформації, а тільки є стимулом для читання публікації, або надмірну драматичність на фотографії (наприклад, під заголовком “Весь дім зруйнований” ми бачимо фото, де пожежа тільки на верхньому поверсі і не перекидається на інші). З одного боку, ми розуміємо для чого це робиться і вже можемо відрізнити ці маніпуляції від істини, але з іншого боку, не всі люди це аналізують, що є одним з наслідків впливу такого матеріалу. Ще одним наслідком публікації соціальної фотографії є створення агресії: фото без контексту, історії або коментарів може неправильно сприйматися глядачами.

Крім масштабних або суспільних негативних наслідків, існують індивідуальні. Коли людина є об'єктом соціальної фотографії, особливо без згоди, вона стає ціллю для обговорення. Знімок може бути не тільки використаний у неправильному ключі, що створює упереджене ставлення до людини, а ще й травмувати її “подвійним стражданням”. Наприклад, чоловік втратив під час війни родину і його горе сфотографували. Він проживає цей складний період, а додатково ще бачить обговорення світлина про нього в усіх соціальних мережах. Відбувається дисбаланс: з одного боку такий розголос може допомогти комусь бути почутим, з іншого – нашкодити постійною згадкою трагедії. Частіше за все ми заходимо в світ Інтернету саме для того, щоб відірватися від свого реального життя, а фотографії власної втрати будуть травмувати ще раз. Щоб спрацював саме позитивний варіант, потрібно пам'ятати про прийоми фотографії, ракурси, кольори, акцентні деталі: наприклад, фото не чоловіка у сльозах, а іграшки у його руках, розбиту сімейну фоторамку зі світлиною або спину чоловіка без обличчя з фоном на пусту дитячу кімнату.

Вигадати сценарій фотографії можна будь-який, але зробити це етично можуть не всі. Наслідками публікації соціальної фотографії для фотографа можуть бути як підрив репутації, якщо вона зроблена неетично, так і довіра аудиторії, якщо фотограф відповідально відноситься до роботи. Фотографувати соціальні проблеми емоційно не просто: бачити страждання, передавати знищення планети - все це людина пропускає крізь себе для того, щоб зрозуміти як саме вплинути на глядачів. Але знімки можуть бути способом проживання своїх власних емоцій, адже стануть покликом до глибинних змін у суспільстві. Головне у роботі фотографа не тільки фіксувати момент, а передавати його етично, справжніми почуттями, без фальсифікації подій та приниження. Адже довіру аудиторії втратити дуже легко, а відновити її буде вартувати неймовірних зусиль та часу.

Не можна також забувати про травмування глядача. Постійне переглядання негативних фотографій шкодить організму та дизмотивує змінювати світ на краще. Людина переживає психологічне вигорання та стрес, особливо якщо бачить

тригерні для себе моменти: втрати, руйнування, катаклізми тощо. Але водночас фотографія може згуртувати людей, допомогти бути разом.

Публікація неправильного соціального матеріалу це не єдина проблема. Ми не можемо забувати про те, що ці фото та відео ще й поширюють, коментують, лайкають. Таке розповсюдження підтримує цінність матеріалу, адже складається враження “багато підтримки = правда”, що може призвести до викривлення ситуації та “думки більшості”. Розглядаючи цю проблему навпаки, коли поширень мало на важливих світлинах (наприклад, фото черги за їжею для безхатків, фото сміття на березі річки після пікніків або фото притулку для тварин, яким потрібна допомога), ми приходимо до висновку, що надмірність неінформованості людей про справжність соціальної фотографії відволікає глядачів від головних і термінових проблем.

Тому, щоб уникнути негативних наслідків, автори фотографій повинні акцентувати увагу не на жертві чи на конкретних ранах та ушкодженнях, а на особистості людини, показуючи її змогу контролювати своє життя, бути сильною.

Таким чином, відповідальність фотографа має проявлятися у кожній його дії. Він повинен пам’ятати, що свідомо йде на цей крок і не може не контролювати наслідки фотографії, усвідомлювати межу, за яку не можна виходити. Кожна світлина, не важливо якого вона жанру, – це так би мовити, тлумачення кадру і саме від вибору фотографа залежить результат безпеки та стану людини. На нашу думку, етичність фотографа – це гармонія між трагічністю для впливу та людяністю для гідності. Це не про контроль над об’єктом, а про підтримку та посилення допомоги для нього.

7.3 Права та довіра: як не нашкодити об’єкту фотографії

Соціальна фотографія вважається успішною не тільки після широкого поширення та позитивного впливу на населення, а ще й тоді, коли юридично до неї не мають ніяких запитань. Потрібно пам’ятати, що важливим елементом зйомки, де присутні люди або приватна територія, є дозвіл - згода об’єкта зйомки

на фотографування та публікацію матеріалу. Зазвичай фотографи надають перевагу усній згоді. У цьому випадку треба усвідомлювати, що така згода не є юридично сильною. Але все ж таки, якщо обрати цей варіант, потрібно переконатися, що людина повністю поінформована: яка мета зйомки, де будуть використовуватися усі матеріали, як ці файли можуть вплинути на неї.

Більш вагомим варіантом дозволу є письмова згода - документ, який юридично підписаний. Який тип згоди використовувати - це право фотографа, але, якщо ви не бажаєте ризикувати, краще дотримуватися письмового формату. У будь-якому випадку, деякі деталі є обов'язковими як при наданні усного, так і письмового дозволу:

- мова згоди повинна бути зрозумілою для особи, яка попадає в кадр;
- якщо потрібен переклад - він має бути професійним та чітким;
- якщо діти ще не досягли віку повноцінного розуміння ситуації (близько 10 років), згоду повинні підписати батьки або опікуни;
- згода травмованих людей не є дійсною: якщо особа знаходиться у стані афекту, страждання, щойно пережила горе або відчуває страх чи біль - вона не може усвідомлювати всю ситуацію. У цьому випадку ми повинні почекати, якщо дозволяє час, або зробити фокус не на людині, а на моменті в цілому. Таким чином, ми спочатку аналізуємо; чи розуміє людина нас, чи дає вона згоду, а потім вже фотографуємо, не забуваючи про етичність.

Мета та ідея соціальної фотографії неймовірно важливі, але більшість забуває про деталі, які можуть повністю змінити сприйняття фотографії. Такими деталями є композиція, світло, ракурс та момент зйомки, які можуть не тільки підкреслювати вплив фотографії, а й формувати негативні наслідки розуміння теми (див. табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Характеристики та ефекти соціальної фотографії

Характеристика	Позитивний ефект	Негативний ефект
зйомка знизу вгору	впевненість, сила, домінантність	високомірність, надмірна лідерська позиція, розрив емоційності з аудиторією
зйомка зверху вниз	контроль об'єкту зйомки, можна добре передати контекст та збільшити кількість об'єктів (наприклад: фуд фотографія)	слабкість, доміантність, неправильні пропорції, зменшення значущості
зйомка на рівні очей	довіра, прямий контакт з глядачем	легко побачити непотрібну для нас емоцію в об'єкті зйомки
жорстке світло (без пом'якшувальних насадок)	чітка картинка, більший масштаб зони освітлення, професійність	занадто постановочна картинка, не усі можуть правильно працювати з таким освітленням, через що фото виглядають не доречно
м'яке світло	природність картинки, ідеальність та естетичність (наприклад: світло від заходу сонця), відчуття кіно	емоційна складність від неможливості бачити світ таким в реальному житті очима
прийом центрування	статус та контроль, важливість об'єкту	постановочність

глибина різкості	за допомогою розмитого фону ми можемо підкреслити головний об'єкт або ніби відсторонитися від шуму позаду нас на фото	не усі розуміють це розмиття і сприймають як ігнорування або замовчування того, що відбувається на фоні
правило третин	глядачу приємно дивитися, підкреслюється значущість об'єкту, але не надмірно, динаміка в кадрі	може здаватися стандартним або передбачуваним, жертва якихось деталей заради умови правил
спонтанне фото	живий кадр, емоційність, справжність	некоректний фон, незрозумілий вираз обличчя або недоцільна поза
постановочне фото	контроль та ідеальність	відсутність справжніх емоцій, ризик недовіри аудиторії через постійність неправдивих фото
насичені кольори	відчуття життя, свята та сили, особливо в порівнянні з буденністю	нереалістичність, надмірність, неприбавленість
теплі кольори	відчуття затишку, дому, комфорту, сімейності, смачний ефект	може бути недоречною у драматичних кадрах або ж відрізнятися від реальних кольорів заради ефекту осіннього та сонячного настрою
холодні кольори	спокій, драматизм, стриманість	відстороненість, дистанція

чорно-білі фото	акцент на емоції, а не на кольорах або фоні, підкреслення делікатності та глибини	втрата важливих кольорових деталей, акцентів, драматизм
-----------------	---	---

Аналізуючи дані, наведені в таблиці, можемо сказати, що деталі іноді важливіші, ніж ідея або умови зйомки. Ми можемо мати найактуальнішу тему, але подати її зовсім некоректно, і навпаки.

7.4 Практичні кейси української соціальної фотографії та рекомендації до зйомки

Одним із неймовірних прикладів соціальної фотографії є роботи українського фотографа з Харкова Ігоря Чекачкова, який досліджував життя людей в одному просторі під час війни. Його фотозбірка має назву “Повсякденне життя переселенців”.

Рис. 7.2 Фотограф: Ігор Чекачков. Взято із сайту Untitled [54]

Рис. 7.3 Фотограф: Ігор Чекачов. Взято із сайту Untitled [54]

На цих фотографіях ми бачимо контрастне життя людей в одній кімнаті. На першому фото чоловік спить у незручному положенні поруч із розкиданими іграшками. Дивлячись на світлину, здається, ніби йому немає куди себе подіти, він втомлений та знесилений. На другому фото за одним столом родина не тільки вечеряє, а й працює та відпочиває. У теперішній ситуації в країні майже кожен зіткнувся з проблемою біженців: хтось сам тікав від війни, а хтось приймав у себе людей або волонтерів. І такі ситуації, коли в одній квартирі живе по декілька сімей, на жаль, не рідкість. Ці фото чудово показали буденність та рутину українців зараз. Така, на перший погляд, простота впливає на населення сильніше, бо людям дуже близька ця історія. Також важливим елементом впливу є справжність цих фото: вони не виглядають штучними та занадто професійними, хоча зроблені за допомогою композиційних прийомів.

Ще одним прикладом соціальної фотографії є проєкт В'ячеслава Онищенко “Медицина моїми очима” (2013-2016). У ньому розповідається як автор працював у маленькій лікарні містечка Роздільна, де не було необхідних препаратів та обладнання, щоб допомогти людям. Він знаходив у фотографії свої сили та прагнув показати бідність в медицині, коли людей з грошима приймали в Одесі, а інших привозили в такі складні умови.

Рис. 7.4 Фотограф: В'ячеслав Онищенко [53]

Аналізуючи фотографії, ми одразу можемо помітити, що фото у чорно-білих кольорах додає драматичності та трагічності цим кадрам. Ми бачимо обличчя людей, але не сприймаємо це, як головний елемент, що досить професійно зі сторони фотографа: передати людину з акцентом на ситуацію в цілому. На фото ми не бачимо естетичних білосніжних палат, сучасного обладнання та підтримки близьких, а тільки страх, відчай та надію на лікування.

Розглянувши приклади соціальних фотографій, а також маючи основу розуміння важливості відповідальності за результат зйомки, можемо надати план зйомки для фотографа:

1) *Препродакшн:*

- дослідити проблему, яка буде стосуватися нашої фотосесії: наскільки вона актуальна та вразлива;
- проаналізувати свої майбутні дії: чи будуть матеріали зйомки етичними, чи бере фотограф на себе всю відповідальність за наслідки;
- поінформувати людей, які будуть представлені на фото: яка мета зйомки, куди будуть викладатися матеріали, які можуть бути наслідки та ризики;
- отримати згоду (краще письмову) від усіх героїв зйомки;
- організація: підготувати локацію, транспорт до неї, за потреби реквізит, перевірити техніку, якщо це зйомка у складних фізичних обставинах - зібрати аптечку та подумати про безпеку.

2) *Продакшн:*

– побудувати комунікацію з героями зйомки на початку: впевнитися, що їм комфортно, вони добре себе почувають, їм всього вистачає (наприклад: запропонувати воду або хвилину на відпочинок у середині зйомки, якщо це можливо);

– якщо це зйомка-спостереження – уважно слідкувати за головними подіями, щоб не втратити важливі кадри або емоції;

– якщо це зйомка без постановочних кадрів, але з можливістю контактувати з героєм – поінформувати особу, що нам потрібні живі та реальні кадри та сприяти тому, щоб атмосфера була комфортна та сприятлива для вираження справжніх почуттів;

– серед думок про технічні характеристики зйомки та композицію, не забувати про гідність та турботу про героя зйомки;

– слідкувати за тим, щоб кадри були реальними, без двозначності та стереотипів;

– не заважати зйомкою, якщо знаходимося у центрі подій (наприклад, під час евакуації, прильоту, інших складних обставин).

3) *Постпродакшн:*

– відібрати фото таким чином, щоб були зафіксовані усі важливі моменти, але через призму етичних правил, про які згадували вище;

– не змінювати кольори обробкою настільки, щоб це некоректно виглядало у результаті, пам'ятати про вплив кольорів на сприйняття фотографії;

– не додавати деталей, які не були у реальному житті за допомогою фотошопу;

– за потреби, поінформувати героїв зйомки про те, які саме фото в результаті будемо публікувати;

– після обробки кадрів, подивитися на них “не своїми очима”, щоб проаналізувати можливі наслідки та думки глядачів;

– підготуватися до публікації: за потреби, написати пост до фото або підібрати музичний супровід.

Важливим моментом, який варто уточнити окремо, є вміння не заважати в моменті фотосесії. Але мова йде не про ті зйомки, коли ми контролюємо весь процес, бо самі його створили. Коли нам потрібно зафіксувати подію з додаванням репортажу, але так, щоб вплинути нашими світлинами на суспільство, варто пам'ятати: професійний фотограф ніколи не буде думати тільки про свою мету, він буде ніби тінню, яку ніхто не помічає. Це необхідно для того, щоб наші світлини були не тільки живими та справжніми, а ще й тому, що кожен на локації виконує певну роботу.

Розглянемо найактуальнішу локацію у соціальних фотографіях в Україні наразі – наслідки обстрілу. По-перше, варто пам'ятати про свою безпеку: не підходити близько (а мати необхідну техніку, щоб відзняти крупні плани), не перебувати довго на локації (бо можуть бути повторні вибухи). По-друге, головна роль у цій ситуації у рятівників, тому потрібно не заважати їм працювати, а тільки обережно фіксувати момент. По-третє, ми маємо не травмувати людей, які постраждали, своєю присутністю: не всі розуміють важливість фотографії у цей час, тому можуть негативно відноситися, а також не сприймати адекватно ситуацію навколо, що тільки погіршить їх стан після спроби взяти дозвіл на зйомку. Тому, завжди дотримуємося такого плану: беремо техніку із зумом, щоб не заважати рятівникам, одягаємо неяскравий одяг, щоб бути менш помітними та не акцентувати на своїй присутності, а також не забуваємо бути людьми і працюємо так, щоб досягти своєї мети зйомки ненав'язливо.

На нашу думку, крім етичних компонентів зйомки та технічної складової процесу, потрібно розумітися на символічності в кадрі. Це важливий критерій, який допоможе уникнути приниження або непорозуміння до особи, яка знаходиться в кадрі. Звісно, бувають різні обставини та ідеї зйомки: іноді дуже важливо спіймати обличчя людини (яка не проти цього), щоб передати важливий меседж суспільству, – але при можливості потрібно замінювати емоції в очах на деталі, які розкажуть більше, ніж сльози.

Щоб досягти успішного символізму у кадрі, слід зрозуміти, що саме ми можемо використовувати на практиці. Деталі, якими ми замінимо обличчя людини

з емоціями, відрізняються між собою через мету зйомки. Якщо ми знімаємо екологічні проблеми – етичність проявляти легше, адже в більшості випадків ми не фотографуємо людей, а об'єктом фотосесії є природа. Але якщо зйомки стосуються бідності, нерівності, війни та усього, що пов'язано з населенням – ми можемо застосовувати наступні рекомендації:

- звертати увагу на руки людини: наприклад, взяти іграшку, щоб показати втрату дитини або сімейне фото, щоб показати розлуку з рідними;
- показати рукостискання: наприклад, людей різного соціального статусу, які стали працювати разом, незважаючи на стереотип нерівності;
- показати обійми героїв: наприклад, чоловік, якому надали допомогу, обіймає свого рятувника;
- через гру зі світлом і тінню передати почуття: наприклад, пустити промінь світла через темну залу, як ніби надію на майбутнє, або помістити людину у тінь для показу того, що вона не розуміє що робити у житті;
- через додавання необхідних кольорів продемонструвати настрій: наприклад, затемнити фото для драматизму або вловити проміння сонця на плечах, щоб передати натхнення та силу.

За допомогою символізму у соціальній фотографії, ми відмовляємось від ризиків надмірно показати людину, як жертву. Звісно, у такому випадку є свої наслідки: наприклад, аудиторія може не зрозуміти, що саме фотограф хотів передати через іграшку або світло, але це буде тільки уроком та натхненням у своїй роботі.

Таким чином, ми закликаємо усіх читачів цього гайду бути свідомими та етичними, які б зйомки ми не робили. Бо те добро та гідність, які ми будемо нести нашими світлинами, будуть відзеркалюватися у суспільстві, яке нас оточує.

Висновки до розділу 7

У сьомому розділі ми розглянули на практиці етичність у соціальній фотографії. Наш гайд не тільки про теорію та загальні правила соціальної зйомки.

Ми на прикладах створили конкретний план етапів фотосесії: препродакшн, продакшн та постпродакшену, а саме – як фотографія може по-різному вплинути на людей за допомогою кольорів, моменту зйомки, світла, ракурсів; як бути непомітним на локації для безпеки своєї та оточуючих; як за допомогою символізму не показувати людину, щоб не принижувати її або не створювати подвійне травмування. Також ми розглянули роботи фотографів, щоб побачити, як саме автор передав свою мету у кадрі, що допомагає вплинути на людей, а що навпаки відлякує.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що соціальна фотографія в умовах цифрових технологій перетворилася з переважно документального інструмента на багат шаровий засіб візуального впливу, у якому технічні можливості цифрових платформ поєднуються з етичними та комунікаційними викликами сучасності.

Основні результати дослідження полягають у наступному.

1. Обґрунтовано теоретичні підходи до аналізу соціальної фотографії. Аналіз теоретичних підходів, історичних етапів розвитку, цифрових трансформацій та практичних кейсів дозволив виявити, що аналіз фотографії розвивається в тісному зв'язку із соціологією, медіатеорією та культурологією, поглиблюючи міждисциплінарний аналіз соціальних явищ.

2. Досліджено соціальну фотографію як інструмент впливу на суспільство; проаналізовано класичні кейси соціальної фотографії ХХ століття. Ми узагальнили історію становлення соціальної фотографії та виявили ключові концепції, що визначають її змістовний і документальний характер (документалістика початку ХХ ст., гуманістична фотографія, критичні підходи кінця ХХ – початку ХХІ ст.). Нами обґрунтовано, що соціальна фотографія поєднує елементи журналістського документування, активістського висловлювання та емоційно-комунікаційного впливу на публіку.

3. Розглянуто соціально-антропологічні аспекти трансформації соціальної фотографії в епоху цифрових технологій:

– Показано, що цифровізація кардинально змінила природу соціальної фотографії: з одного боку, спростила процес створення, редагування і поширення зображень, з іншого – поставила нові виклики, пов'язані з автентичністю, етичністю та інформаційним перевантаженням.

– Досліджено соціальні мережі, що стали головними платформами візуальної комунікації, формуючи нові правила візуального впливу, трендів і рецепції образів у масовій свідомості. Доведено, що цифрові середовища

формують нові форми візуальної репрезентації — від сторіз і рілз до меметичних форматів, що впливають на глядацькі інтерпретації та емоційні реакції.

– Підкреслено, що важливу роль у сучасному суспільстві відіграє соціальна фотографія як засіб візуальної комунікації. Досліджено, що фотографія виконує роль каталізатора емоцій, соціальних ідентифікацій і моральних суджень, формуючи суспільні наративи й впливаючи на суспільну уяву. Завдяки інструментам цифрової обробки зображення, візуальні послання стають точними, миттєвими й глобально доступними, що посилює їхній ефект у боротьбі за права, проти несправедливості, або в підтримку гуманітарних ініціатив.

4. Окреслено глобальні виклики перед соціальною фотографією в епоху цифрового активізму.

– Проведене дослідження засвідчило, що соціальна фотографія чутливо реагує на глобальні виклики – пандемії, війни, екологічні катастрофи. Вона документує суспільні потрясіння, дає візуальні свідчення, формує наративи пам'яті, викликає солідарність та ініціює колективні дії. Разом з тим, аналіз показав і небезпеку зловживань зображенням – через маніпуляції, спотворення реальності чи вторгнення у приватний простір.

– Установлено, що цифрова фотографія загострила питання приватності, інформованої згоди, репрезентації вразливих груп, а також маніпуляції та виривання контексту. Виявлено, що етичні ризики посилюються у середовищах надмірного візуального потоку, де конкуренція за увагу провокує спрощення, драматизацію або експлуатацію страждання. Зроблено висновок про необхідність розвитку етичної компетентності як у професійних фотографів, так і в авторів аматорського контенту..

5. Проведено емпіричний аналіз української соціальної фотографії у цифрових медіа:

– Здійснено розгляд візуального контенту українських медіаплатформ, зокрема Instagram-акаунтів, які фіксують події, пов'язані з війною в Україні. Ці зображення показали, як візуальний наратив конструює суспільну пам'ять, актуалізує проблеми та мобілізує громадську думку. Особливо потужним є

емоційний потенціал соціальної фотографії у створенні символів і візуальних фреймів війни.

– Порівняльний аналіз української та американської соціальної фотографії дозволив виявити спільні риси – емоційність, репрезентацію страждання, фокус на людському вимірі трагедії – та відмінності, які обумовлені культурними, історичними й медійними контекстами. Українська фотографія часто тяжіє до документування воєнної реальності та гуманітарної кризи, тоді як американська більш фрагментарна, часто зосереджена на расових, гендерних чи екологічних питаннях. Виявлено, що композиційні прийоми, світло, колір, ракурс і культурний контекст суттєво змінюють характер сприйняття соціальних тем (війна, біженці, соціальна нерівність, травма). У практичному аналізі кейсів українських і зарубіжних медіаплатформ показано, що навіть базові зміни у подачі зображення здатні переорієнтовувати увагу глядача: від емпатії до дистанціювання, від солідарності до втоми.

6. Розроблено авторський проєкт практичного гайду “Соціальна фотографія та збереження гідності людини”. Проведений практичний аналіз візуальних матеріалів дозволив виявити типові патерни подання соціальних тем у цифрових медіа, визначити їхній емоційний ефект та можливі наслідки для публічного дискурсу. На основі виявлених закономірностей розроблено етичний гайд "Соціальна фотографія та збереження гідності людини" для авторів фотографічного контенту, що включає принципи поваги до суб'єкта зображення, відповідальності за контекст та усвідомленого використання візуальних стратегій.

У цілому, дослідження показало, що соціальна фотографія в епоху цифрового активізму є складним багатокомпонентним явищем, у якому взаємодіють технічні інструменти цифрових платформ, соціальні очікування, емоційні механізми сприйняття та етичні норми. Її вплив виходить за межі документування, він формує ціннісні орієнтири, способи співпереживання, уявлення про справедливість та відповідальність. У цифрову добу саме усвідомлена та етично зважена фотографічна практика стає умовою збереження довіри між автором, героєм і суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антіпова О. П. Візуальна комунікація як атрибут цифрової культури. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. 2023. № 2 (38). С. 66-70.
2. Беньямін В. Мистецький твір у добу своєї технічної відтворюваності // *Вибране*. Львів : Літопис, 2002. С. 53–91.
3. Бондар В. С., Одинак Я. М. Візуальна соціологія: розширення епістемологічних меж соціологічної науки. *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*. 2011. Том 122. С. 3-9.
4. Борденюк С., Бишовець В. Психологічні аспекти соціальної фотографії. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво* 2021. №4(1). С. 78–83.
5. Борденюк С., Бишовець В. Психологічні аспекти соціальної фотографії. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2021. Том 4. №1. С. 78-83.
6. Бурдьє П. Фотографія як засіб та індекс соціальної інтеграції. URL : <http://www.photographer/cult/theory/5270.htm> (дата звернення 13.05.2025).
7. Бурдьє П. Фотографія як засіб та індекс соціальної інтеграції. URL : <http://www.photographer/cult/theory/5270.htm> (дата звернення 21.01.2025).
8. Буча. Місто трупів і спалених танків, яке зупинило наступ росіян. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60866300> (дата звернення 15.05.2025).
9. Виклики коронавірусу для українського сільського лікаря. URL : <https://kanal.dim.tv/proyekty-zhestovoyu-movoyu/> (дата звернення 14.05.2025).
10. Горпинич О. В., Лобас Н. С. Імператив повсякденної та мистецької фотографії в соціології візуалізації. *Габітус*. 2020. Випуск 12. Том 1. С. 29-33.
11. Доротея Ланж, соціальне фото. URL : https://foto-vse.blogspot.com/2014/02/blog-post_1509.html (дата звернення 04.06.2025).

12. Доротея Ланж, соціальне фото. URL : https://foto-vse.blogspot.com/2014/02/blog-post_1509.html (дата звернення 20.01.2025).
13. Доротея Ланж: ударниця фотографії. URL : https://birdinflight.com/rochemu_eto_shedevr/20190816-dorothea-lange.html (дата звернення 20.01.2025).
14. Зонтаг С. Про фотографію. МОКСОР, 2024. 244 с.
15. Зонтаг С. Спостереження за болем інших. IST Publishing, 2023. 144 с.
16. Історія фотографії. Гордон Паркс. URL : <https://foto-vse.blogspot.com/2020/03/blog-post.html> (дата звернення 20.01.2025).
17. Каретна О. О. Культура візуалізації в епоху цифрових технологій. *Європейський вибір України...* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса : ВД «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 279–281.
18. Кошова І. В. Фотографія як метод дослідження у психології і соціології. *Психолого-педагогічні науки*. 2020. № 2. С. 8-18.
19. Локтіонова Д. А. Фотографія як джерело соціальної інформації. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер. : Соціологія. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 21-26.
20. Максимович М. Новитарна фотографія у сучасній журналістиці: види та особливості. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка” : журналістика*. 2021. №1(1). С. 7-14.
21. Мама Іра. CNN розповідає історію Ірини Фількіної, «жінки з червоним манікюром», яка стала однією з найвідоміших жертв різанини у Бучі. URL : <https://life.nv.ua/ukr/socium/irina-filkina-cnn-diznavsya-pro-istoriyu-zhinki-vbitoji-okupantami-v-buchi-novini-ukrajini-50231905.html> (дата звернення 15.05.2025).
22. Місяк О. В. Генеза вуличної фотографії в контексті специфіки цифрової доби. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2024. № 3. С. 83–89.

23. Назаренко К. С. Принципи соціальної відповідальності в діяльності сучасних українських мас-медіа. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2017. Вип. 39. С. 244–252.

24. Пипяк М. І., Кокарча Ю. А. Етнічні та правові виклики цифрового безсмертя: межі автономії та ідентичності в цифрову епоху. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2023. Вип.2(102). С. 205–216.

25. Погляд на світ очима жінки: 10 видатних фотографок. URL : <https://blog.depositphotos.com/ua/poglyad-na-svit-ochyma-zhinky-10-vydatnyh-foto-grafok.html> (дата звернення 20.01.2025).

26. Радченко А. Цифрова етика в журналістиці: виклики та рішення. URL : <http://labs.journ.univ.kiev.ua/dmmaster/blog/czyfrova-etyka-v-zhurnalistycz-i-vyklyky-ta-rishennya/> (дата звернення 14.05.2025).

27. Себастьян Сальгадо (Sebastiao Ribeiro Salgado). URL : <https://photographers.ua/topic/sebastjyan-salgado-sebastiao-ribeiro-salgado-5893/> (дата звернення 04.06.2025).

28. Себастьян Сальгадо (Sebastiao Ribeiro Salgado). URL : <https://photographers.ua/topic/sebastjyan-salgado-sebastiao-ribeiro-salgado-5893/> (дата звернення 20.01.2025).

29. Склярченко Н. В. Візуальні комунікації в дизайні: динамічні концепції сталого розвитку : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 484 с.

30. Тегг Д. Тягар репрезентації: есеї про множинність фотографії та історії. Родовід, 2019. 248 с.

31. Тютюнник А. В. Технології візуалізації у світових дослідженнях. *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету»*. 2020. № 9. С. 161–168.

32. Фотографія як інструмент соціального активізму: рушійна сила змін. URL : <https://fotopark.ua/photo-social-activism/> (дата звернення 21.01.2025).

33. Хаустова М. Г. Поняття цифровізації: національні та міжнародні підходи. *Право та інновації*. 2022. №. 2 (38). С. 7–18.

34. Це наші діти, ми за них воюємо. Як у Херсоні агітують за Росію дітьми у вишиванках з Київщини. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62694297> (дата звернення 15.05.2025).

35. Чудовська-Кандиба І. Візуальне у дослідженнях культури. Якісні дослідження в соціологічних практиках : навчальний посібник / за ред. Н. Костенко, Л. Скокової. Київ : Інститут соціології НАН України, 2009. С. 96–119.

36. Шутяк Л. Фокус уваги: навіщо фотографи знімають соціальні репортажі. URL : <https://media.zagoriy.foundation/velyka-istoriya/fokus-uvagy-chomu-fotografy-znimayut-bezprytulnyh/> (дата звернення 14.05.2025).

37. Як ми бачимо Джона Берджера. URL : <https://www.untitled.in.ua/post/ways-of-seeing-book-john-berger> (дата звернення 20.01.2025).

38. Becker H. S. Photography and Sociology. URL : <https://repository.upenn.edu/svc/vol1/iss1/3> (дата звернення 13.05.2025).

39. Brekner R. Yzobrazhennoe telo. Metodyka analiza fotohrafiyy (Body depicted. Photo analysis technique) // YNTER. 2007. Vol. 1 (4). P. 13–32.

40. Hirsch R. Seizing the Light: A History of Photography. Toronto: McGrawHill, 2000. 528 p.

41. How Street Photography Captured a Century of Urban Transformation. URL : <https://www.canonoutsideofauto.ca/2025/04/24/how-street-photography-captured-a-century-of-urban-transformation/> (дата звернення 13.05.2025).

42. James Karales, 71 ; Photographed Selma March. URL : <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2002-apr-08-me-karales8-story.html> (дата звернення 14.05.2025).

43. Joelcy K. How Technology & Social Changes Have Transformed Street Photography // Edge of Humanity Magazine. 2025. URL : <https://edgeofhumanity.com/2025/03/31/how-technology-social-changes-have-transformed-street-photography/> (дата звернення 13.05.2025).

44. Hall S. Selected Writings on Race and Difference. Durham, NC : Duke University Press, 2021. 376 p. (Stuart Hall: Selected Writings).

45. Lewis Hine та його соціальна фотографія. URL : <https://photographers.ua/topic/lewis-hine-i-ego-sotsialnaya-fotografiya-4769/> (дата звернення 20.01.2025).

46. LIFE's First Cover Story: Building the Fort Peck Dam, 1936 URL : https://www.life.com/history/lifes-first-ever-cover-story-building-the-fort-peck-dam-1936/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 20.01.2025).

47. Thousands in S.F., Oakland join Millions March protests / Hamed Aleaziz, Greta Kaul, Kurtis Alexander, John King. URL : <https://www.sfgate.com/bayarea/article/Marches-in-S-F-and-Oakland-as-part-of-national-5955321.php> (дата звернення 15.05.2025).

Візуальні джерела

48. 100 фото України 2020. URL : <https://www.ukrainer.net/100-foto-ukrainy-2020> (дата звернення 14.05.2025).

49. Інстаграм: ivashchenko.reporter URL : <https://www.instagram.com/ivashchenko.reporter/> (дата звернення 20.10.2025).

50. Інстаграм: libkos. URL : <https://www.instagram.com/libkos/> (дата звернення 20.10.2025)

51. Інстаграм: suspilne.kharkiv. URL : <https://www.instagram.com/suspilne.kharkiv/> (дата звернення 15.05.2025)

52. Інстаграм: h_saltovka. URL : https://www.instagram.com/h_saltovka/ (дата звернення 15.05.2025)

53. Медицина моїми очима (2013-2016). Фотограф В'ячеслав Оніщенко. URL : <https://viacheslavonyshchenko.com.ua/projects/1-medicine-through-my-eyes.html> (дата звернення 20.10.2025)

54. Повсякденне життя переселенців. Untitled українська фотографія. Фотограф Ігор Чекачков. URL : <https://www.untitled.in.ua/post/daily-lives-of-displaced-igor-chekachkov> (дата звернення 20.10.2025)

55. Фото на тему "Захист Довкілля". URL : <https://www.pexels.com/uk-ua/search/%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%20%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%96%D0%BB%D0%BB%D1%8F/> (дата звернення 20.10.2025)